№ 64 ՈՒՐԲԱԹ ՄԱՐՏԻ 21

1908

ՈՒՐԲԱԹ ՄԱՐՏԻ 21 № 64

ԵՐԵՍՈՒՆՎԵՑԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 ռուբլի. կէս տարվանը 6 ռուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԷՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրութեան մէջ.
Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція „Мшакъ“ Базарная ул. д. Тамамшева № 16. կամ Tiflis, Rédaction „Mschak“.
Տէլէֆօն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից).
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամէն լեզվով.
Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 10 կոպէկ.
Տէլէֆօն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՄՇԱԿ
(36-րդ ՏԱՐԻ)
ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ
Հասցէն՝
ТИФЛИСЪ, Редакція «МШАКЪ».
TIFLIS, Rédaction du journal «MSCHAK».

ԱՊՐԻԼԻ 1-ԻՑ ՄԻՆՉԵՒ ՏԱՐՎԱՅ ՎԵՐՋԸ 8 ՌՈՒԲԼԻ

Մնացած ամիսները ամսական ՄԷԿ ռուբլի		
Ամերիկա տարեկան	„	6 դօլլար
Եւրօպա	„ „	30 ֆրանկ
Պարսկաստան	„ „	10 ռուբլի

ԱԶԴ

Կիրակի, մարտի 23-ին, առաւօտեան ժամը 10-ին, քաղաքային վարչութեան դահլիճում նշանակված է

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

ՄԱՄՈՒԼԻ ԲՈԼՈՐ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐՆԵՐԻ (խմբագիրների, խմբագիր-հրատարակիչների, բոլոր լրագիրների և ամսագիրների աշխատակիցների, գրողների, ժուռնալիստների)։ Զրագմունքի առարկաներն են. 1) քննութիւն կանոնադրութեան ծրագրի ժուռնալիստների և գրողների կազմվելիք ընկերութեան. 2) քննութիւն տեղական մամուլի մասնակցութեան հարցի՝ Լեվ Տօլստօյի յօբելեանի տօնախմբութեան։ Առանձին հրաւէրներ չեն լինի։
(ու. կ.) առ. 2—1

Կովկասի Հայոց Բարեգործական Ընկերութեան Խորհուրդը

պատիւ ունի հրաւիրելու մեծարգոյ անդամներին ընկերութեան արտակարգ ընդհանուր ժողովին, որ կայանալու է մարտի 22-ին, երեկոյեան ուղիղ ժամը 7-ին, Թիֆլիսի բորսայի դահլիճում (Армянскій базаръ, домъ Кредитнаго Общества, рядомъ съ магазиномъ Адельханова).

Զրագմունքի առարկաներն են՝

1) Պ. Արեշեանից գնած տունը քանդելու և նորը կառուցանելու խնդիրը։
2) Հայոց Դրամատիկական ընկերութեան խնդիրը՝ յանձնելու նրան հանգուցեալ դերասան Պետրոս Ադամեանի իրերը ի պահպանութիւն։
3) Ընտրութիւն վերստուգիչ յանձնաժողովի անդամների։
4) Ընթացիկ հարցեր։
(հ. ու. շ.) առ. 3—2

„ԳՈՒՏՏԵՆԲԵՐԳ“
գրախանութի առևտուրը սովորական կարգով շարունակվում է։
(առ.) 1—1

Մարտի 16, կիրակի օրից
ԲԱՑ Է
նկարիչ ԱՐՇԱԿ ՖԷԹՎԱՃԵԱՆԻ
ՋՈՒՏ
ԱԿՎԱՐԷԼՆԵՐԻ
Ցուցահանդէսը
Կովկասեան գիւղատնտեսական կայսերական ընկերութեան դահլիճներում.
Բարեատինսկայա փողոց.
Ցուցահանդէսը բաց է ամեն օր առաւօտեան ժամը 10-ից մինչև երեկոյեան ժամը 5-ը։
Մուտքը արժէ 30 կոպէկ։
Աշակերտները և զինւորները վճարում են կէսը։
(օ. մ.) առ. 20—4

ՉԱՐԻՔԻ ԱՌԻԹՈՎ

Գաւառական հաղորդագրութիւնները բերում են մեզ տեղեկութիւններ սրիկայութեան և դրամաշորթութեան դէպքերի մասին երկրի զանազան մասերից։

Տխուր և զզուելի երևոյթը մուտք է գործել դէպի գաւառական քաղաքները և նոյն իսկ մի քանի գիւղական շրջանները։

Ժողովուրդը սաստիկ վրդովված է անզթութեան և աւազակութեան այն սուր արտայայտութիւններից, որոնցով վտանգվում են թէ մարդկանց կեանքը և թէ նրանց ստացուածքը։ Հասարակ մարդիկ, օրն ի բուն զբաղված լինելով իրանց չարքաշ կեանքի պարապմունքներով, շուարել են անակնկալ պատուհասներից և չը գիտեն, թէ ինչ միջոցների դիմեն սրիկաներին զսպելու համար։

Նայելով այս ու այն դժբաղդ դէպքի վրա, իբրև մի բացառութեան վրա, մարդիկ կարծում են, որ նա այլ ևս չի կրկնվի, և նորից անձնատուր են լինում իրանց սովորական պարապմունքներին։

Բայց տխուր իրականութիւնը հանդէս է բերում միմեանց ետևից նորանոր քստմնելի դէպքեր, և շատ տեղերում ծանր տրամադրութիւն ու մթնոլորտ է կազմվել ազգաբնակութեան համար։ Զոհվել անմեղ տեղը, կորցնել փող և գոյք հասարակ աւազակների ձեռքով—դա մի դժբաղդութիւն է, որը յատուկ էր մինչև այժմ Թիւրքիայի նման երկրներին։

Ցոյց տալ միայն ոստիկանական ույժերի վրա անկարելի է, որովհետև սրիկաները նորագոյն ծագում ունեն և դուրս են գալիս այնպիսի խաւերից, որոնք մինչև այժմ աւազակներ չէին տուել մեր երկրին։

Սրիկաները և շանտաժիստները, լինելով անցողական շրջանի մրուրը, դուրս շպրտված լինելով գաղափարական համախմբումներից, անշուշտ կոչնչանան, իբրև հակահասարակական տարրեր, բայց առայժմ նրանք, քանի որ գոյութիւն ունեն, առաջ են բերում շատ մեծ ցաւեր մեր ժողովրդին։

Ազգաբնակութիւնը ինքը պէտք է նպաստէ զսպելու իր յանցաւորներին և թոյլ չը տայ, որ իր ներողամիտ և թոյլ վերաբերմունքից ույժ ստանան բացասական տարրերը և ընդարձակեն օրէ-օր իրանց շահատակութիւնների ասպարէզը։

Տեղական հասարակական կարծիքը պէտք է անվախ ու համարձակ հանդէս գայ նշաւակելու սրիկաների ատարրները և պահանջող լինի դէպի առանձին դէպքերի հեղինակները։ Եւ եթէ այդ հասարակական կարծիքը ցանկանայ մնալ իր իսկական դերի մէջ և հեղինակաւոր դիրք բռնէ, նա կարող կը լինի դրական հետևանքներ առաջացնելու։

Ա. Քալանթար

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

«Temps»-ի սեփական թղթակիցը մարտի 9/22-ին հեռագրում է Կ. Պօլսից.

Որովհետև Թիւրք փաշան մերժում էր Վանը թողնել և թիւրք-պարսկական սահմանագլխի հարցը քննող յանձնաժողովի նախագահութիւնը ըստանձնել, Բ. Դուռը՝ Անգլիայի և Ռուսաստանի ճնշման տակ հրամայել է նրան հնազանդվել և մեկնել։

Թիւրքաց կառավարչական շրջանները՝ ի նկատի ունենալով Մակեդոնիայի համար առաջարկված ծրագիրների բազմութիւնը և այս առիթով կարծիքների տարբերութիւնը՝ յոյս ունեն թէ դրանով ժամանակ կը շահեն և ռէֆօրմների հարցը խօսք ոչ մի լուծում էլ չի ստանայ։

Բերլին, 19 մարտի

Գերմանական պաշտօնական շրջանների տեղեկութիւնների համաձայն, մակեդոնական հարցի վերաբերութեամբ շաբաթ օրը յանձնված ռուսաց կառավարութեան նօտան Բերլինի կաբինէտի կողմից ամենահամակրական վերաբերմունքի է հանդիպում։
(«Հ. Գ.»)

Պարիզ, 19 մարտի

«Թան» և «Ժուրնալ դը-Դեբա» լրագիրները համակրական յօդուածներ են նուիրում մակեդոնական բարենորոգումների ռուսական հակա-նախագծի մասին և յայտնում են, որ ամենայն հաւանականութեամբ նա հիմք կը դառնայ պետութիւնների անպայման անհրաժեշտ համաձայնութեան համար։
(«Հ. Գ.»)

Հռոմ, 19 մարտի

«Տրիբուն» լրագրում տպված է մի պաշտօնական հաղորդագրութիւն, որի մէջ ասված է, որ Իտալիան բաւականութեամբ ընդունեց Բալկանեան հարցի վերաբերեալ ռուսական առաջարկութիւնը, որովհետև նա համաձայնում է Իտալիայի քաղաքականութեան հետ։ Այդ հողի վրա համաձայնութիւն կապելը ևս առաւել հնարաւոր է համարվում, որ Անգլիային հնարաւորութիւն է տալիս հրաժարվել իր առաջարկութիւնների այն մասից, որ պաշտպանութիւն չէ գտնում միւս պետութիւնների կողմից, և ընդունել ռուսական առաջարկութիւնները, որոնք մասնակի գոհացումն են տալիս անգլիական նախաձեռնութեան։ («Հ. Գ.»)

Վիէննա, 20 մարտի

«Կօր. Բիւրօյին» հեռագրում են Սօֆիայից. «Մակեդոնիայի բարենորոգումների վերաբերեալ ռուսական առաջարկութիւնը ամենուրեք բարեյաջող ընդունելութիւն է գտնում, թէև դեկավարիչ շրջաններում մի տեսակ կասկած են տածում նրա իրականացման նկատմամբ։

«Ներքին կազմակերպութեան զտտոնի կօնգրէսում վճռված է արձակել Սանդանսկու կողմնակիցների խմբակին, եւանդուն միջոցներ ձեռք առնել Սանդանսկու և նրա համախոհների դէմ, սկզբունքով դադարեցնել հրոսակախմբերի գործունէութիւնը և նրանցից օգտվել միմիայն օտարերկրեայ նացիօնալիստական պրօպագանդայի դէմ կռուելու համար»։
(«Հ. Գ.»)

Հռոմ, 19 մարտի

Ստեֆանիի գործակալութեան տեղեկութիւնների համաձայն, ռուսաց դեսպանը Տիտտօնին յանձնել է մակեդոնական բարենորոգումների մասին ռուսաց կառավարութեան կազմած յուշագիրը։ Տիտտօնին պատասխանել է, որ իտալական կառավարութիւնը կը պաշտպանէ յուշագրում եղած ռուսաց բոլոր առաջարկութիւնները։
(«Հ. Գ.»)

Կ. Պօլիս, 20 մարտի

Տեղական լրագիրները հաղորդում են, որ Հէլէկամ կայսրին ողջունելու համար Էգէեան ծովափը գնացած թիւրքական պատգամաւորութիւնը՝ վակուֆների մինիստր Թուրխան-փաշայի առաջնորդութեամբ՝ գերմանական կայսրին յանձնելու է սուլթանի ձեռագիր նամակը։ Թիւրքական շրջաններում կարծում են, որ կայսրին նամակով սուլթանը հրաւիրում է այցելել Ստամբօլը։

Ռուսաց դեսպանատան ձեռնարկած քայլերի շնորհիւ հայերի վրա բռնութիւններ գործ դնող Կասըմը արզէն հեռացված է. Մուշի միւթէսարրըֆ Սավֆէթ-փաշայի տեղ նշանակված է նոր գաւառապետ։ («Հ. Գ.»)

Պետերբուրգից մարտի 18-ին հեռագրում են „Касп.“ լրագրին, որ Պետական Դումայի դատաստանական էնթակօմիսսիայի մէջ, ինչպէս հաղորդում են, խոշոր միջադէպ է տեղի ունեցել նախագահ՝ Դումայի անդամ Լ. Կ. Դիմշայի և մասնաժողովի բացատրութիւններ տուող ոստիկանական դեպարտամենտի դիրեկտոր Տրուսեվիչի միջև։ Վերջինս, մի հարցի քննութեան ժամանակ, նկատեց, որ մասնաժողովը ձեռնամուխ է եղել հարցին «ոչ այն ծայրից, որտեղից հարկաւոր էր»։

Մասնաժողովի նախագահը այն ժամանակ մատնանշում է, որ կառավարութեան ներկայացուցիչները հրաւիրվում են հարկաւոր բացատրութիւններ միայն տալու, այլ ոչ թէ քննադատելու համար։

Տրուսեվիչը առարկում է, որ մասնաժողովի նախագահը իրաւունք չունի աստիճանաւորներին նկատողութիւն անելու։

Այս տեղի ունեցած միջադէպի առիթով բշխանութեան հետ բացատրվելուց յետոյ, Տրուսեվիչը պահանջել է հեռացնել պ. Դիմշային և նրա փոխարէն նշանակել մի ուրիշին նախագահ, բայց որովհետև այդ պահանջը ի կատար չէ ածվել, ուստի ինքը հեռացել է մասնաժողովից։

Այդ դէպքի առիթով Դումայի նախագահ Ն. Ա. Խօմեակօվը գրագրութիւն է վարում մինիստ. խորհ. նախագահի հետ, որը պահանջել է նիստի արձանագրութիւնը՝ աչքի անցկացնելու համար։

Մարտի 17-ից Պետերբուրգից հեռագրում են «Касп.» լրագրին, որ այնտեղ մարտի 19-ից նշանակված է մի մեծադղորդ գործ։ Դատում են մի խումբ էքսպրօպրիատորների, որոնք մասնակցել են 160 կողոպուտների։

Մենք անցեալ օր («Մշակ» № 60) հաղորդել էինք, թէ մարտի 1-ին Կահիրէի ս. Աստուածածին եկեղեցում, եգիպտահայերի առաջնորդ Մկրտիչ ծ. վ. Ադաւնունու նախագահութեամբ, մի մեծ միտինգ է կայացել ի յիշատակ Արփիար Արփիարեանի։

Ստացված նորագոյն տեղեկութիւններից երևում է, որ միտինգին մասնակցել են տեղական հայ հասարակութեան բոլոր խաւերն անխտիր։ Միտինգում ճառախօսել են դօկտ. Տաղաւարեան, Պէօզիկեան և Մինձան Տամատեան։

Միտինգը միաձայն ընդունել է հետևեալ որոշումները. 1) յայտնել համազգային վիշտ՝ անզուգական գրականագէտ-հրապարակախօս և գործիչ Արփիար Արփիարեանի եղերական մահվան առիթով, 2) յայտնել խորին զայրոյթ և զզուանք՝ գաղափարի, խօսքի ու հայրենիքի թշնամի ազգասպան ոճրագործներին, 3) որոշել մի յուշարձանով յաւերժացնել անվեհեր զոհի՝ Արփիար Արփիարեանի յիշատակը և 4) միահամուռ կերպով խնդրել ազգային իշխանութիւնից, որպէսզի սա՝ տեղական իշխանութիւններին դիմելով ոճրագործների և նրանց մեղսակիցների համար խստիւ պատիժ և հայ գաղթականութեան համար պաշտպանութիւն պահանջէ։

Ա. Արփիարեանի համար յուշարձան կանգնեցնելու նպատակով Կահիրէում մի մասնախումբ է կազմվել, որի անդամներն են՝ Սեդրակ Դաւթեան, Հայկ Խնայէթեան, Մ. Ղազարոսեան, Մ. Պալըքճեան, Կարօ Պալեան, Տ. Քէլէկեան և դօկտ Քէչէճեան։

Մասնախումբն իր հանգանակելիք գումարների մի մասը յատկացնելու է հանգուցեալ Արփիարի կարևորագոյն գործերի հրատարակութեանը։

Բացի Կահիրէի մասնախմբից, զանազան տեղերում ու քաղաքներում ևս օժանդակ մասնախմբեր են կազմվում հանգանակութեան գործն աջողութեամբ առաջ մղելու համար։

Սալմաստ, 10 մարտի

Մի քանի ժամանակ առաջ քիւրդ աւազակների մի խումբ, բաղկացած 50 հոգուց, յարձակվում է Ախտախանա գիւղի վրա, ամբողջ գիւղը թալանելու նպատակով, բայց այդ չէ աջողվում. դիմադրութեան է հանդիպում թէ հայերի և թէ Թուրքերի կողմից և միևնոյն կուի տաք ժամանակը Բաղչաճուկ և Ղըլըճա գիւղացիք օգնութեան են հասնում իրանց հարևան ախախանեցիներին։

Այնպէս որ քիւրդերը երկու զոհ և երեք վիրաւոր տալուց յետոյ կրկին աջողեցնում են մօտաւորապէս 400 թումանի տնային կահ-կարասիքներ տանել. այդ ապրանքատէր ծերունի Թուրքին էլ թեթև վիրաւորում են։

Սալմաստի լեռնաստորոտ գիւղերը միշտ սպասում են քիւրդ աւազակախմբերի յարձակումներին. եթէ շուտով նրանց ռազմամթերքի օգնութիւն չը հասցնեն, գարնանը Սալմաստի այդ գիւղերը քիւրդերը քարուքանդ կանեն։

Ցոլակ

Հին-Նախիջևան, 18 մարտի

Մարտի 9-ի գիշերը Նախիջևանի բանտից անվնաս դուրս փախան 10 տարով տաժանակիր աշխատանքի դատապարտված ականաւոր աւազակներ՝ կէնչիցի Քեալբալայի Թեմիր, Իւնուս, քիւլուսցի Հէյդար, ալէքսանդրօպօլցի Մաշադի Հաշիմ և պարսկաստանցի Սալման, իսկ 6-րդը բանտի պատից ցած թռած ժամանակ բռնվեց։ Պահապան զինուորների համազարկերից և ոչ մի գնդակ իր նպատակին չէ ծառայել։ Անմիջապէս գաւառապետը զինուորներով վրա հասաւ, անմիջապէս հայոց եկեղեցու բակը մտաւ և երկար ման գալուց յետոյ ոչինչ և ոչ ոքի չը գտնելով՝ յետ դարձաւ։

Այդ կատաղի աւազակների անսպասելի փախուստը մեծ սարսափ է պատճառել շրջանիս հայ ժողովրդեան, որովհետև բազմաթիվ բացատրութիւններ են տալիս։

Թէև մարտի կէսն էլ անցկացաւ, բայց սաստիկ ձմեռ է և փառարանները դեռ վառվում են։ Թուրքերի մէջ հիւանդութիւնը համաճարակի կերպարանք է ստացել և մեծ զոհեր է տանում։

Շահապ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԸ ԵՒ ԱՆԳԼԻԱՆ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆՈՒՄ

I

Դեռ ևս շատ մօտիկ անցեալում, Եապոնիայի հետ ունեցած մեր չարաբաստիկ ընդհարումի նախօրեակին, ռուսաց ազդեցութիւնը Պարսկաստանում կանգնած էր անմատչելի բարձրութեան վրա։ Ռուսաստանի վրա խորին հաւատով էր նայում շահը, յուսալով նրա զօրութեան մէջ գտնել պաշտպանութիւն Անգլիայի բոլոր ագրեսսիվ ոտնձգութիւնների դէմ և իր, դեռևս ներքին խռովութիւններից չը խախտված գահի համար՝ արտաքին յենարան։ Բայց ռուսաց անունը նոյն հեղինակութիւնը վայելում էր ժողովրդական մասսաների մէջ ևս։ Պարսկաստանում (մանաւանդ հիւսիսային մասում) հազիւ չը կար որ ռուսները անցագիր ունենային և բաւական էր միայն, որ մէկը յայտնէր թէ՝ ինքը «ռուս է»,—ընդունում էին մեծ ուրախութեամբ ու բաւականութեամբ և կասկածոտութիւնը իսկոյն փարատվում էր։ Եւ եթէ շահի ապարանքի կառավարչական շրջանակներում այդօրինակ վերաբերմունքը դէպի Ռուսաստանը բացատրվում էր զանազան հաշիւներով և մինչև իսկ որոշ չափով երկիւղի ակնածութեամբ, գոնէ ժողովուրդը անկեղծ կերպով համարում էր ռուսներին իբրև պարսկական ազգայնութեան հզօր հովանաւորի։ Այդ բանի վրա հիմնվելով, թէհրանի ռուսաց միսիան գերիշխող դիրք էր բռնել իր բացառիկ ազդեցութեան ույժի

շնորհիւ։ Անգլիան ամէն ջանք գործ էր դնում պարսկական կուլտուրական կեանքի շրջանում ամուր կանգնելու համար։ Սակայն պարսիկները կասկածոտութեամբ էին վերաբերվում նրա անողդուելի ձգտումներին և, երկիւղ կրելով որ մի գուցէ ընկնեն անգլիական կապիտալիստների ցանցը, աւելի ևս վճռականապէս երես էին դարձնում Անգլիայից և բացարձակ կերպով մտերմութեան հակումն էին ցոյց տալիս դէպի Ռուսաստանը։ Այդպէս էր իրերի դրութիւնը հանգուցեալ երկու շահերի ժամանակ, ինչպէս սպանված Նասր-Էդդինի, նոյնպէս և նրա Մուզզաֆֆեր-Էդդին որդու ժամանակ։ Նրանց ժամանակ, ինչպէս և միշտ, Պարսկաստանը փողի կարօտութիւն ունէր, և Անգլիան, իր սեփական նախաձեռնութեամբ, քանիցս անգամ առաջարկել էր փոխառութիւն տալ, սակայն Պարսկաստանը մերժում էր անգլիական բոլոր առաջարկութիւնները, իսկ փոխառութիւնը կազմակերպվեց Ռուսաստանում։ Անգլիան քանիցս անգամ փորձել էր իրաւունք ստանալ երկաթուղային երթևեկութիւնը Պարսկաստանում զարգացնելու համար. առաջարկում էր միջոցներ, ինժեներներ, նպատակ դնելով այդպիսով միացնել հարաւային նաւահանգիստները, ուր ուղարկվում են անգլիական արդիւնաբերութեան արտադրութիւնները երկրի ներքին կենտրոններից, բայց այս անգամ ևս նոյն մերժումն է ստանում. երկաթուղային կօնցեսսիան, այն չափով, ինչ չափով որ նա շահաւէտ էր, վերջ ի վերջոյ դարձաւ ստացաւ Ռուսաստանը։ Համարեա, մինչև ամենավերջին ժամանակներս էլ, Անգլիան անկարող եղաւ Պարսկաստանում ձեռք բերել փոքր ի շատէ աչքի ընկնող կօնցեսսիա երկրի բնական հարստութիւնները արդիւնաբերելու համար. մինչդեռ ռուսներին մերժումն չը կար։ Եւ այդպէս էլ, առանց նեղութիւն քաշելու, Ռուսաստանը հիմնեց Պարսկաստանում իր «փոխատու բանկը»։ Դիպլօմատիական քիչ տակտ էր հարկաւոր Ռուսաստանին՝ գերիշխող այդ դրութիւնը Պարսկաստանում մինչև այժմ էլ պահպանելու համար, սակայն, ցաւօք սրտի, երբ սկսեցին տեղի ունենալ պարսկական վերջին քաղաքական անցքերը, մենք բոլորովին տակտ չունեցանք։

Երբ երկու տարի սրանից առաջ Պարսկաստանում սկսվեցին ներքին խլրտումները, Թէհրանի գործադուլաւորները որոնք շահի կառավարութիւնից արդարութիւն էին միայն պահանջում, նախ և առաջ ուղղվեցին դէպի ռուսական դեսպանատունը, ուր յոյս ունէին պաշտպանութիւն և ապահովութիւն գտնելու։ Բայց ռուսաց դեսպանութիւնը մերժեց նրանց և կտրական կերպով հրաժարվեց իր աջակցութիւնը ցոյց տալ։ Հիասթափված նրանք դիմեցին դէպի անգլիական դեսպանատունը. վերջինս նրանց ընդունեց գրկաբաց։ Անգլիական դեսպանը Թէհրանի իր ապարանքի ճոխ այգիների հովանու տակ նրանց օթեան տուեց և յայտնեց, որ բրիտանական Թագի պաշտպանութեան ներքոյ նրանք կարող են իրանց բոլորովին ապահով զգալ։ Յայտնի չէ միայն, անգլիացիները նախագուշակում էին այն ժամանակվանից արդէն առաջիկայում բըսպասվող այն անցքերի նշանակութիւնը, որոնց լըստ արժանոյն անկարող եղաւ գնահատել ռուսաց դիպլօմատիան, թէ՞ լոկ մի ցոյց էր այդ՝ որ անում էին նրանք ռուսների դէմ, որոնց հետ նրանք ուրիշ միջոցներով մրցելու հնարաւորութիւն չունէին։ Բայց ինչ էլ որ լինի, նրանք առաջին անգամն էր՝ որ ջերմ կարեկցութիւն էին ցոյց տալիս Թէհրանի ազգայնականութեան ճակատագրի վերաբերմամբ, որի անարիւն ապստամբութիւնը սահմանադրութեան նախակարապետն էր հանդիսանում։ Այդ նշանակալից փաստը, որ երևան հանվեց ռուսական դեսպանութեան վերաբերմունքի շնորհիւ, առաջին անգամ դարձրեց Պարսկաստանի գոհունակութեան հայեացքները Անգլիայի վրա և վերջինիս համար քիչ անսպասելի բարեկամներ չը վաստակեց։ Մինչդեռ անգլիացիները այդքանով չը բաւականացան. նրանք համարձակօրէն նոր ընթացք բռնեցին և վճռականապէս անցան ժողովրդական բնատուր պահանջների կողմը, համապատասխան առաջադրութիւններ անելով շահին։ Այն ժամանակ, երբ ռուսական դեսպանը դրանից յետոյ, իր ազդեցութիւնը չը կորցնելու նպատակով, ստիպված եղաւ աւելի ևս սերտ կերպով միանալ պալատական շրջաններին, անգլիացիները, ընդհակառակը, սկսեցին ժողովրդի համակրութիւնը գրաւել դէպի իրանց կողմը, այն յուսով որ նրա օգնութեամբ հասնեն այն նպատակներին, որոնց այնչափ երկար ժամանակ ապարդիւն կերպով ձգտում էին ձեռ բերել շահի պալատում։

Ահա այդ ժամանակվանից սկսած, կարելի է ասել, ռուսաց դիպլօմատիան իր քաղաքական ռեկը թեքեց դէպի աջ, իսկ Անգլիան հաստատուն քայլերով գնաց դէպի ձախ։ Ռուսաց դեսպանի մերժումի շնորհիւ խախտվեց ժողովրդի ունեցած համակրութիւնը դէպի Ռուսաստանը, և ի հարկէ, անգլիացիները կարողացան օգուտ քաղել այդ հանգամանքից։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՖԷԹՎԱՃԵԱՆԻ ՊԱՏԿԵՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

(Ֆիլհարմոն. ընկ. դահլիճում)

—

Մօտերքումս այցելել էի արուեստագէտին իր գործարան-սենեակում։ Մի փոքրիկ օթեան երկու լուսամուտով, և արդ ու զարդ՝ պատկերների խռնութիւն. մի քանիսը պատկերակալների վրա, միւսները պատերին, այլք երեսները պատին մէկը միւսի ետևից, իսկ մեծ բազմութիւնը արկղների մէջ։

Այդ բոլորը արուեստագէտի հետ մէկ սենեակում՝ կռուելով թէ ո՞րը ո՞րին տեղ պիտի տայ։

Եւ պ. Ֆէթվաճեան գանգատ էր անում, թէ լոյսն իրան պակասում է։

Այժմ այցելուն այդ պատկերների մեծամասնութիւնը, իրանց արգելարանից դուրս, բազմած է տեսնում Ֆիլհարմոնեական ընկերութեան դահլիճում, ոչ այնքան ցանկալի արձակութեան և լոյսի մէջ, բայց և այդպէս աշխատաւորի վրձինի վաստակը պարզված է գեղասէրի աչքի առաջ։ Պատկերները քեզ հուպ են տալիս ամէն կողմից. կը ցանկանայիր՝ որ մի փոքր հեռու քաշվէին աչքիդ ազատութիւն և երևակայութեանդ թռիչք տալու։

Առաջ և առաջ քեզ ընդառաջում է Անին։ Ամայութեան ծոցում ողբալից նստած է քաղաքը, բաց է արած քեզ իր վիշտը, մելամաղձիկ պատմութիւն՝ որ անում են քեզ իրանց պատառոտված վէրքերից խոցոտված, յօշոտված պարիսպների կարաւանը, հերձոտված տաճարները, մեծագոյն ապարանքի մի մնացորդ, որ իր աւերքի միջից կարծես քինախնդիր դառնութեամբ և՛ հեգնում, և՛ նզովում է աւերիչ ձեռքն և եղծող ժամանակը։

Այնտեղ միջնաբերդում պատառելով դաբերից իր վրա քաշած թանձրաթանձր պատանքը վեր է քաշվում, մի անգամ էլ իր վեհ յօրինուածութեան նշմարը լոյսի առաջ հոլանելու համար, ս. Գրիգորի տաճարը։ Իր վրա խոյանացած է գեղեցիկ կապոյտ երկնքի՝ որի երեսին թափառում են ծուէններով լուսաճերմակ ամպերը, և աչքդ սահելով սիրտ մրրկող և միտք յափշտակող աւերակի վրայով անցնում-թաղվում են անհօրիզոն անեզրութեան մէջ։ Աւերակի հիմքից բարձրացող պատի կարկառը—խորթուբորթ կոճող, յօշոտված արձան, անպատ պիրամիդ, մի դատապարտող ոգի, որ ահաւոր կերպարանքով վեր է քաշված գետնի խորքերից՝ յանդիմանաբար աւերիչ ապերախտութեան—կապտում է ուշք ու միտքդ և պատկառանք թափում վրադ։

Այն կողմ, դահլիճի կիսասուտերի մէջ, խրամի վրա պատացած քառաժայռերի տափարակի վրա մրափում է Մաղաս բերդը։ Ցաղթութեամբ է վարում բերդը իր կռիւը ժամանակի հետ և վայրագ բնակչի մուրճը դժուարութեամբ է քերծում քարերի կուռ ամրութիւնը։ Սրբապաշ արուեստագործութիւն ամէն տեղ, և նկարչի վրձինը իր շնորհքը գործ է դրել և՛ դուրս, և՛ կերպ համբերատարութեամբ պատկերահանել։ Տեսել եմ ուրիշ տեղեր գեղանիստ ղիրքերի վրա աւերակներ, միջնադարեան ապետների ամրոցների և դղեակների մնացորդներ, բայց ոչ մի տեղ չեմ տեսել մուրճի արուեստի կատարելութիւնը և յօրինուածութեան արեւելեան փարթամութիւնը։

Ինձ թող ների արուեստագէտը, որ ճանապարհի վրա լինելով հանդիստ և յարմարութիւն չունեցած կանգ առնել մէկիկ մէկիկ ողջունելու իր ճարտար և երկասէր վրձինի արտադրութիւնները, բայց այն պատկերն այնտեղ կաշկանդում է իմ ոտքը և սեւեռել է տալիս իմ աչքը իր վրա։

Անհաւոր վախուստներին ապաւինած՝ անդունդի վրա կախ մի քարափի հարթութեան վրա ձախ կողքին թեք ընկած, աչքն հեռաւորութեան մէջ խորասոյզ և յօնքերը կիտած լրտեսում է մի կին։ Նա աջը պահում է գետնի վրա հանգչող մի հրացանի վրա և պատրաստ է առաջին կասկածից ճապուկ կերպով վեր ոստնելու, մինքան լարված ուշադրութիւն ես նկատում նրանում, և լարված՝ իր բոլոր ջիղերով։

Ի՞նչ է պաշտպանելու նա այդ ամայութեան մէջ լեռների ծոցում։

Այն փափլիկ ու կայտառաւոտիկ մանկիկը, որ խուճուճ-մուճուճ ելած՝ բերնումն ունի մօր ծիծը, այդ մօր միակ կեանքն ու գոյութիւնն է, միակ յոյսը, և սա այդ յուսածաղիկը իր կուրծքին սեղմած պահպանելու համար կը դիմագրաւէ մի ամբողջ դժոխքի։ Նա կորցրած է երեւում ամէն բան և բռնոտն ապաւինել է իր հայրենի քարաժայռերում. բայց նա դեռ չէ կորցրել կեանքի ջերմութիւնը և յոյսը՝ որ դարձեալ կըշխարհակալէ կորցրածը։ Այդ իր կեանքի հատոր մանկիկը մի օր յետ կը դարձնէ նրան իր պապենի ժայռերը։ Ուստի այժմ, ինքն արծիւ, նա պաշտպանելու և պահպանելու է իր ձագիկը վայրագ վիշապից, որի հուպ սողոսկումից ունի երկիւղ։

Դա սասունցի դիւցազնուհին է։ Նկարչի բանաստեղծական ներշնչումին մրցակցել է վրձինը սքանչելապէս։

Պ. Ֆէթվաճեան այդ պատկերի մէջ դրել է իր սիրտը, հոգին, մտքի սլացքը և իր բոլոր արուեստը. և ինքն արդէն սիրահար է իր ստեղծագործած ապագայ յոյս գողտրիկ մանուկին։

Դիւցազնուհին մայր և իր մանուկը, անհատ ապագայի փրկութիւնը։

Ա. Մ. Եզեկեան

ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԳԻՒՂԱՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

—

Չորեքշաբթի օրը կայացաւ Կովկասեան գիւղատնտեսական ընկերութեան ընդհանուր ժողովը։

Նա ունեցաւ անսպասելի հետևանք։ Ժողովը որոշեց բեկանել վերջին ընդհանուր ժողովների բոլոր որոշումները և այդպիսով միանգամից լուծեց խորհրդի կազմը և քանդեց նախահաշիւը, հաշիւը, նոր քարտուղարի ընտրութեան և նախկին քարտուղարի կենսաթոշակի մասին եղած որոշումները։

Ժողովը բազմամարդ էր և աղմկալի։ Յարուցվել էին բազմաթիւ հարցեր թէ վերջին ընտրութիւնների և թէ առհասարակ գիւղատնտեսական ընկերութեան վերաբերեալ։

Այդ ժողովի հետևողական որոշումներից յետոյ մնում է, որ ընկերութեան ներկայ խորհուրդը հրաւիրէ նոր ժողով և կազմէ նոր խորհուրդ։

ՃԱՆԱՊԱՐՀՈՐԴԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿՆԵՐ

VII

Ցաջորդ օրը, փետրվարի 28-ին, եղանակը խաղաղ էր։

Դուրս եկայ տեսնելու ծանօթներիս. «Գրանդ-Օտել» հիւրանոցի առջև յանկարծ պատահում եմ հայ դերասանական խմբի նորեկ անդամներին, որոնք քաղցր երազներով եկել էին գաւառական այդ խուլ անկիւններում էլ կրկնելու դերասան Աբելեանի յոբելեանական ներկայացումները։

Արդէն սկսել էին պատրաստութիւններ տեսնել այն յուսով, որ առաջիկայ կիրակին մի ներկայացում տային։ Սակայն մոռացել էին, որ մեծ պասի քաւութեան դաժփարը ջերմ պաշտպան ունի նախ և առաջ օրէնքի մէջ։

Իսկ այդ օրէնքի վրա թեթև աչքով նայելու պատճառով խեղճ դերասանները ստիպված էին մի երեք օր էլ անտեղի կերպով քաւութեան դատապարտվել...

—Դուք տեսնել,—դիմեց ինձ ծանօթ դերասաններից մէկը։

Անծանօթներս ծանօթացանք իրար հետ, և սկսվեց ընդհանուր խօսակցութիւն։

—Է՞հ, դուք ասացէք, լա՞վ մուտք կունենանք,—հարցրեց ինձ մի այլ ընտանիքաւոր ծանօթ դերասան թախծոտ ժպիտով։

Խուսափողական պատասխանից բացի, ուրիշ բան չէի կարող ասել։

—Օ՜խ, այդ Խատիսեանն ու վարդապետն էլ ժամանակ գտան այս կողմերում հանգանակութիւն սկսելու,—դժկամակութեամբ նկատում է մի ուրիշը.—փողի աշխարհը թողած՝ եկել են այս անպատեհներում վլասանութիւն որոնելու։ Այդ էլ մեր բաղդըն է...

Բաժանվում եմ նրանցից։

Մութը արդէն սկսում է պատել. մտնում եմ Բազարնայա փողոց։ Այստեղ տեղական ինտելիգենցիայի երկսեռ երիտասարդութիւնը, գիմնազիստ ու գիմնազիստուհիներ, զինուորական էպօլետներն ու վերջին տարազով զուգված տիկինները ու օրիորդները սիգաճեմ շրջշրջելով քայլում են յետ ու առաջ և կամ դադար առնում խանութների առջև շինված նստարանների վրա։

Ասխաբադի Բազարնայա փողոցը նոյն դերն է խաղում, ինչ որ Գօլովինսկին Թիֆլիսում, միայն թէ փոքր մասշտաբով։

Առաջնորդութիւնը կատարեալ է։ Պէտք է ասել, որ նրանք ոչ մի բանով յետ չեն ուզում մնալ Թիֆլիսից. թերևս հազվէհին նոյնքան չքնաղազարդ, աւելի եռանդով ցոյց տալիս իրանց նազանքները։ տեղական Բազարնայա «պրօսպեկտում», և արևներ գեղգեղէին սիրոյ ռոմանսներից պարզկայ երկնակամարի տակ, այնպէս, ինչպէս Թիֆլիսում՝ խսկական Գօլովինսկի պրօսպեկտում կամ բազմամարդ փողոցներում,—եթէ միայն չը լինէր խանդոտ քամին իր պատուհաս փոշիներով։

Երեկոյեան ժամը 8-ն է։

Մութ ու անմարդ փողոցներից սահող ստուերների նման գնում էինք տուն շտապ քայլերով։

Համաշխարհային հռչակ վայելող «բուկլի վերիւլը» այստեղ էլ իր ջերմեռանդ երկրպագուներն ունի։

Ներս եք մտնում դահլիճ։

Ներկայ եղողները արդէն զբօսնում են օրվայ ցաւերից։

— Լա՛ւ, ինչ կարող ենք անել գնդակի դէմ։ Չէ՞ որ կողոպտիչներն ու շանտաժիստները զինված են. չես տայ՝ կը խփեն, գնդակահար կանեն...

Մի ուրիշը տաքացած ընդհատում է նրան.

— Վերջ պիտի լինի այդ բոլորին թէ՞ ոչ։ Տալ—նշանակում է աւելի խրախուսել նրանց, աւելի բազմացնել նրանց թիւը։ Հարկաւոր է կազմակերպվել և միահամուռ ոյժերով վերջ տալ նրանց գործունէութեան։ Թո՛ղ մեր միջից ոչ ոք այդպիսիներին չօգնի ու պատսպարի.. վտանգի դէպքում անհրաժեշտ է որ մենք մնանք չը թողնենք մեր ընկերներին, փոխադարձաբար աջակցենք իրար...

— Այո՛, պէտք է վերջ տալ,—կրկնում են միւսները ևս և ապա, իրար երեսի նայելով և իրանց պարտքը կատարած համարելով, քաշվում իրանց տները։

Իսկ յետոյ սրտնջում են դարձեալ, որ «բուկլի վերիւլը» աւելի շուտ է քաղաքացիական պաշտպանութիւն ստանում... որ ուրիշի վաստակի սիբաճարները օրէ-օր աճում-բազմանում են և «սեւ-հարիւրեակը» բոյն է դնում Ասխաբադի մէջ։

VIII

Առաւօտեան ժամը 11-ին ուղևորվեցի դէպի Մերվ։

Անցնում էինք միևնոյն ընդարձակ տափարակի վրայով, ուր բուսականութիւնը աւելի էր հարուստ, երկիրը համեմատաբար ջրառատ, դաշտերն ու բլուրները զարդարված կանաչով։

Գարնան բոյրը փչում էր չորս կողմից։

Երեկոյեան ժամը 9-ին գնացքը կանգ առաւ Մերվ կայարանի առջև. դուրս եկայ գնացքից։

Իջևանեցի առաջնակարգ հիւրանոցներից մէկում։

Գրպանիս «ծանրութիւնը» չը թողեց ինձ բարձրանալ վերև. մնացի ներքնայարկում։

Պէտք է ասել, որ ներքնայարկը վատ էլ չէր։ Սակայն, զուարճացող զոյգերի աղմկալի երգերից ջղայնացած՝ անկարող եղայ հանգստանալ։

Ո՞ւր գնայի այդ մութ գիշերին անծանօթ քաղաքում։

Վճռեցի գնալ ժողովարան։

Դար ու փոս փողոցների միջից կառքը օրօրվելով վերջապէս կանգ առաւ. մի անշուք տան առջև։

— Ինչո՞ւ ես կանգնում. տար կլուբը,— նկատում եմ կառապանին։

— Կլուբը հէնց այս է,—պատասխանում է կառապանը։

Ներս եմ մտնում։

Տալիս եմ մուտքի վճարը և անցնում դահլիճ։ Այնտեղ երկար սեղանի առջև վեցեօթ հոգի նստած թերթիկներ են հաշւում։ Ընտրութիւն է։ Օտարականի երևալը գրաւում է նրանց ուշադրութիւնը, բայց նրանց հետաքրքիր հայեացքներից խուսափելու համար անցնում եմ միւս սենեակները՝ երեք փոքրիկ սենեակներ աղօտ լուսաւորութեամբ։ Առաջին սենեակը ծառայում է թէ ընթերցարանի և թէ թղթախաղի համար. մի սաժէն երկարութեամբ սեղանի վրա թափթփված են մի քանի թերթեր... Մի հոգի միայն, այն էլ, երևի, գործակատար-երիտասարդ, խորասուզված է ընթերցանութեան մէջ։ Այնուհետև մուտքը տանում է դէպի թղթամոլների խսկական տունը, ուր խաղով տարված են այս ու այն սեղանի շուրջը խմբված կլուբի թուրք-թիւրքմէն, հայ ու ռուս «գլուպները»։

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՀԵԱՆՔԷՆ

—

Լօնդօն, 19 մարտի (Ն. տ.)

Բնաւ զաւանած չեմ ես այն հաւատքին՝ որ Ելլըզ-Քեօշկի բռնապետ-բանտարկեալը կընդունի իբրև դիւանագիտական տաղանդ, քանի որ սա, հակառակ պետութեանց միահամուռ սպառնալիքներուն և իրեն դէմ եղած ատելութեան, իր գահը անխախտ պահած է մինչև այժմ, ինչպէս նաև համոզուած չեմ այն հաւաստիացումին՝ թէ իր արբանեակները իրեն արժանաւոր հետևորդներն են այդ դժուարին դպրոցին մէջ։ Ուրովհետև, ամէն բանէ առաջ, չեմ ընդունիր թէ սուլթանի դէմ ռեէ սպառնալիք եղած է իսկապէս, և եթէ եղած է շատ հազուագիւտ պարագաներու ներքև, նա անմիջապէս արդէն տեղի է տուած։ Չյիշելով դեռ ևս շարք մը հին օրինակներ, աչքի առաջ ունեցէք Թիւրք-եգիպտական սահմանագլխի հարցը. թէև սպասեց մինչև «ի մետասաներորդ ժամու», բայց բոլորս ալ գիտէինք թէ ինչ պիտի լինի վախճանը։ Իսկ այլ պարագաներու ներքև եղածները—ինչպէս մակեդօնական, հայկական և այլ հարցերու առթիւ—պարզապէս ֆարս են, որոնք թատերական ոտտումներու նմանութիւնը ունին, և սուլթան, ինք ևս գիտնալով այդ, հերքիւլեան հովեր կառնէ։

Այսու հանդերձ, կարելի չէ նոյնպէս ըսել թէ տխմարներու հաւաքածոյ մըն են անոնք, քանի որ չեն, ու կը գործեն միշտ, թէ երևելի և թէ աներևոյթ ձևերու տակ, և մերթ մամուլի միջոցով, ինչպէս թղթակիցներ կաշառել Պոլիս և պատրաստի յօդուածներ տալ անոնց՝ իրենց մասնաւոր թերթերուն ուղարկելու։ Ասոնք ժամանակին քիչ թէ շատ իրենց ազդեցութիւնները ունեցան ընթերցող հասարակութեան վրայ։ Բայց եղան պարագաներ, որ կափարիչը բացուեցաւ և խաղը երևան ելաւ։ Այդ, կը յիշեմ, մակեդօնական յեղափոխութեան խանդավառ օրերուն էր, երբ տեղական վալին, կանչելով «Daily News»-ի մասնաւոր թղթակիցը, որուն ղրկած թղթակցութիւնները մեծ աղմուկ կը հանէին, կը խոստանար անոր դրամական գեղեցիկ վարձատրութիւն և երկիրը ուսումնասիրելու ազատ արտօնութիւն՝ պայմանաւ որ գրուածքին շեշտը փոխէ և սուլթանի քաղաքականութիւնը պաշտպանէ... Եթէ մերժէր՝ պիտի արտաքսուէր երկրէն՝ որպէս խառնակիչ ու խռովարար։ Թղթակիցը մերժեց առատաձեռն վալիին շնորհքը և, փոխանակ երկրէն վտարուելու, մտաւ մակեդոնացի հրոսակներու խմբին մէջ և թղթակիցներուն կորովը այնուհետև կրկնակիօրէն ազդու եղաւ։ «Times»-ի Պոլսոյ թղթակիցը կաշառելու ողբալի ճիգէն վերջ, սա ուրիշ ապտակ մըն էր սուլթանական ռէժիմին։

Բայց, անոնք յուսահատիլ չեն գիտեր։ Արդէն կաշառած ըլլալով ֆրանսական, գերմանական և այլ քօնթինէնթալ անօթի օրագրութեան օրգանները, և բաւական դժուարութեանց հանդիպելով անգլիականին հանդէպ, հոս ալ ուրիշ և նորագոյն միջոցի դիմեցին։ Թէ ինչ է այդ միջոցը, կարժէ նկատի առնել։

Ներկայ ամսոյս թուականով (թէև հազիւ 15—16-ին) տեղս հրատարակուիլ սկսաւ նոր ամսահանդէս մը՝ բաւական կոկիկ ծաւալով, որուն անունն է «Մօտաւոր Արևելքը» (The Near East), հանդէս մը՝ նուիրուած «արևելեան քաղաքանութեան, ֆինանսին և գրականութեան»։ Այս բոլորը շատ լաւ։ Գերընտիր ձեռնարկ մը։ Միայն թէ, մարդ երբ առաջին էջը բանայ՝ ոչ միայն խորշանք կամ ծիծաղ կը զգայ, այլև արգահատանք։ Սուլթանի կամակատարները շատ մը անճարակ գործեր կատարած էին, բայց ոչ երբեք ասոր նման։ Հանդէսը, ի հարկէ, իբր թէ անգլիացիներու կողմէ կը հրատարակուի ու կը խմբագրուի, ինչպէս որ առաջնորդողները ցոյց կուտան։ բայց ֆարսը այնպիսի այլանդակ եղանակով մըն է սարքուած, որ ամենէ տխմարը՝ որ ձեռք առնէ զայն, բոպէական ընթերցումէ մը յետոյ պարտաւորուած պիտի ըլլայ կասկածոտ հայեացքներ ուղղել շուրջը և գարշելի բոյրի մը հետքերը նշմարել։ Նոյն վրայի ցանցառ յայտարարութիւններն իսկ աղաղակիչ ձայնով մը կը գոչեն թէ՝ մեր միակ և միակ նպատակը սուլթանի քաղաքանութեան պաշտպանումն է, որովհետև անոր անմիջական հովանաւորութիւնը կը վայելենք։

Երբ թերթը, լոյս տեսած օրէն, ուշադրութեանս հանդիպեցաւ, հետաքրքրութեան համար, ծայրէ ի ծայր աչքէ անցուցի և ուշէ ուշով հետևեցայ բովանդակութեան, այն յոյսով թէ գոնէ հիմք ունեցող և փաստ պարունակող յօդուած մը տեսնեմ։ «Մեր ընթերցողներուն» ուղղուած կոչէն առաջին բառէն մինչև վերջին էջը, ուր կարգով շարուած են «օսմանեան հպատակ» հայ և հրեայ գործի վաճառականներու անունները, ինչպէս ըսի, ծիծաղէ աւելի արգահատանք կը շարժեն։ Այնպիսիներ իսկ, որոնք մեզի պէս ծանօթ չեն այդ հանդէսը բանեցնող շարժուն մեքենային, պարտաւորուած պիտի ըլլան թերահաւատիլ թէ՝ եթէ այդ մակեդոնացիները (առաջին թիւը ծայրէ ի ծայր բալքանեան ու առհասարակ մակեդօնական հարցին է յատկացուած) այդքան անօրակելի ճիւաղներ են, գոնէ «հաւատարիմներու հրամանատարն» ալ, հակառակ «Աստուծոյ ստուերը» ըլլալուն երկրի վրայ, այնքան կատարեալ մտացածին եակ մը չէ, որ զէնքը այդպէս աստուածացման կարժանացնեն։ Ո՛չ մէկ գործ, ոչ մէկ խօսք քննադատուած է, այլ, ընդհակառակը, կան տեղեր, որ հիւմօրիստին համար առատ նիւթ կը հայթայթեն։

Սոյն հանդէսը, իրենց խօսքով, երևան եկած է, որովհետև հրատարակիչները սարսափով նկատած են թէ՝ Անգլիոյ բռնած ընթացքը Թիւրքիոյ հանդէպ ոչ թէ սխալ է, այլ և վտանգաւոր՝ իր ապագայի բարօրութեան և ապահովութեան։ Սուլթանը և իր հետևորդները մինչև օրս երկայնամիտ և բարեհոգի կերպով վարուած են Անգլիոյ հետ, բայց եթէ Անգլիա երկար շարունակէ իր անթակօնիստիկ վարմունքը, անոնք ալ պիտի ստիպուին տարբեր միջոցներու դիմել... Եթէ,—կը պոռան իր խմբագիրները,—Թիւրքիան ազատ թողուն, նա շատ լաւ կրնայ կառավարել թէ Մակեդոնիան և թէ այլ նահանգներ, միայն թէ բոլորն ալ հանգիստ չեն թողուր զինքը և կուզեն իր գործերուն խառնուիլ։ Ուրեմն, իբրև ջերմեռանդ և հայրենանուէր անգլիացիներ, այդ ողբալի վարձկանները իրենց նուիրական պարտականութիւնը կը համարեն ժողովրդական մտքի հոսանքը դարձնել և վերանորոգել այն հին կապերը՝ որ կայացուած էին տարիներ առաջ Մեծն Բրիտանիոյ և Թիւրքիոյ միջև։ Զարմանալին հոն է որ այս ապուշներուն սլաքները ուղղուած են բոլորին դէմ,—Գլադսթօն, Սոլզբըրի, Լէնստաուն, Գրէյ, և այլն, բոլորը մէկ ջուրով կը լուացուին։ Շատ լպիրշ և անամօթ դիտողութիւններ նաև կան տեղւոյս Բալքանեան նպաստամատոյց կօմիտէին ուղղուած, որ կազմուած է անգլիացիներէ և որու անուններու շարքին մէջ կը գտնուին Անգլիոյ կրօնական ու քաղաքական պետերուն էն երևելի ու պատկառելի անունները։ Երբ այդպիսի լըրճուկ անբանութիւններով կը թխեն հանդէս մը, անոր տրուած ուշադրութիւնը շատ ալ մեծ չըլլար։

Հասկնալու համար թէ որ աստիճանի նկատողութեան առնուած է այս՝ Մօտիկ Արևելքի նուիրուած մեծածաւալ ամսահանդէսը, կրնամ ըսել որ տակաւին ոչ մէկ աչքառու օրաթերթ երկարեց իրեն նոյն մամուլի տարրական քաղաքավարութիւնը, որ է՝ իր երևումը գէթ աւետել։ Ինչո՞ւ. որովհետև արժանիք չունի և արժանի չէ այդ չնչին յարգանքին իսկ։

Ինչպէս ըսի, այս առաջին թիւը բացա-

Մխախոտի մուխն ու թղթախաղի տեսարանը յետ էին հրում ինձ այդ ժողովարանից։

Եւ հէնց այդ րոպէին դրան մօտ պատահում եմ հայրենակցիս։ Ինձ էլ այդ էր հարկաւոր։

Գնացինք միասին։ Գիշերային զուարճասէրների աղմկալի երգերն այլևս չէին լսվում, չէին խառնվում իմ նիրհը։

Աշխատակից

ԹԱՏՐՈՆ ԵՒ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

Լսում ենք, որ հայոց դրամատիկական ընկ. վարչութիւնը հրաւիրել է դերասան Ա. Արմէնեանին, արտիստիկական ընկ. թատրոնի բեմի վրա դնելու համար Շիլլէրի յայտնի «Աւազակներ» ողբերգութիւնը, ամբողջութեամբ, կարեւոր փոփոխութիւններով, նոր միզ-ան-սէնով և նոր անսամբլով, հէնց այնպէս, ինչպէս սովորաբար ներկայացնում են գերմանական ազգային թատրոններում։ Ներկայացումը կը կայանայ առաջիկայ կիրակի, մարտի 23-ին։ Մասնակցում են, բացի պ. Արմէնեանից, որ կը կատարէ Ֆրանց ֆօն-Մօօրի դերը, դերասանուհի օրիորդ Ս. Ադամեան՝ Ամալեայի դերում, պ. պ. Գ. Իփէկեան՝ Կարլոսի դերում, Վ. Միրզոյեան և ուրիշները։ Այս ներկայացումը մանաւորապէս հետաքրքրական է նրանով, որ Շիլլէրի այդ կլասիկ գլուխ-գործոցը առաջին անգամը ներկայացվելու է ամբողջութեամբ։ Արմէնեան Ֆրանցի դերը անցեալ տարի խաղացել է Եգիպտոսում և արժանացել է հայ և ֆրանսիական թերթերի գնահատման։

—

Երեքշաբթի, ամսիս 25-ին, Հաւլաբարի թատրոնում տեղի կունենայ ներկայացում Հաւլաբարի ս. Կարապետ եկեղեցուն կից ծխական դպրոցի օգտին։ Ցանկալի էր, որ հասարակութիւնը իր այցելութեամբ նպաստէր այդ բարենպատակ ներկայացմանը։

—

Ժողովրդական թատրոնի գործողները, որոնք տալիս են ներկայացումներ Աւճալեան թատրոնում ռուսերէն լեզուով, որոշել են երկու ներկայացում տալ արտիստական թատրոնում, մարտի 30-ին և ապրիլի 1-ին։

Առաջին ներկայացումը կը լինի Աւճալեան թատրոնի, իսկ երկրորդը ժողովրդական համալսարանների ընկերութեան օգտին։

Թիֆլիսի հասարակութեան այն մասը, որ հնարաւորութիւն չունի յաճախել Աւճալեան թատրոնը, առիթ կունենայ տեսնել սիրողների խաղը արտիստական ընկերութեան բեմի վրա։

—

Ախալքալաք, 12 մարտի

Մարտի 11-ին այստեղ հայոց դրամատիկական ընկերութիւնը տուեց իր չորրորդ ներկայացումը. խաղացին Շիրվանզադէի «Պատւի համար» պիէսը։

Այս ներկայացումն էլ, ինչպէս և նախընթաց 3 ներկայացումները, աջողութեամբ անցաւ։ Չը պէտք է մոռանալ, որ մեր բեմի զարդ-դերասանները եկել են ընտիր ռեպերտուարով. գուցէ առաջին անգամն է սա, որ դերասանը դատապարտում է իրան օդով կերակրվելուն, միայն թէ ռեպերտուարը լինի ժամանակակից, իդէալական և որ գըլխաւորն է, խաղցվի աջող և մտածված։

Չը նայելով որ նախընթաց 3 ներկայացումների ժամանակ դահլիճում դատարկութիւն էր տիրում, բայց և այնպէս մեր դերասանները ամենայն ուրախութեամբ այս վերջին պիէսը դրին յօգուտ տեղական կանանց բարեգործական ընկերութեան, մի ընկերութեան, որ ինքը բացակայում էր։

Եւ ինչու պէտք է զարմանալ. չէ՞ որ դըրանցից ամեն մէկը տարեկան վճարում է 5 ր. և ժողովներին միշտ ներկայ է լինում, երբ թէյը պիրոժէնօյով և մինիօնով է վերջանում. էհ, մի քիչ էլ մօդաներից են խօսում և, մի այդպիսի չնչին բաւականութիւնից յետոյ, ինքնագոհ ասեմ, թէ դժգոհ, հեռանում են ժողովատեղիից։

Եւ ահա ասում եմ, այդ բոլորի փոխարէն՝ միմիայն «ֆիլանտրոպկա» անունն են կրում։ Մի՞թէ այդքան չնչին կոչման համար բաւական չէ վճարել տարեկան 5 ր. և խմբին առաջարկել, որ ներկայացման օգուտը յատկացնի այդ ընկերութեանը, և բացի այդ երկու կէտերից—տոմսակ ծախել այն մարդկանց, որոնք առանց այն էլ անպայման գնելու էին տոմսակներ կասսայից, որովհետև այդպիսիները ոչ մի ներկայացում չեն բաց թողնում։ Էլ ի՞նչ էք ուզում. անպատճառ իրմո՞ք էլ պիտի լինէին...

Ս. հոգով միխիթարվեցէք, գեղարուեստի անխոնջ մշակներ. եթէ կանայք բարեգործութեան համար զոհում են իրանց ժամանակը, մի՞թէ դուք չէք կարող գեղարուեստի համար զոհել ձեր առողջութիւնը՝ մատնելով ձեզ սովամահութեան։ Է՜հ, համբերատար եղէք. գոնէ մահից յետոյ կը ստանաք ճառեր ու պսակներ...

Թատերասէր

ԱՐՓԻԱՐԻ ՄԱՀԱՐՁԱՆԻ ՀԱՄԱՐ

—

Ստացանք Բագուից՝ 1) Բաղդասար Յակոբեանից՝ 5 ր., 2) Բագրատ Շխեանից՝ 5 ր., 3) Տիգրան Ոսկանեանից՝ 3 ր., 4) Դաւիթ Ռոստոմեանից՝ 3 ր., 5) Գարեգին Սէլըճեանից՝ 3 ր., 6) Արսէն Տէր-Յովհաննիսեանից՝ 3 ր., գումարն է 22 րուբլի, որով առաջվայ ստացվածների հետ («Մշակ» № 63) կը լինի 214 րուբլի։

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

—

Ղալաչա, 17 մարտի

Այսօր տանուտէրը ինձ յայտնեց, որ սովից հիւանդութեան դէպքեր են պատահել. այդպիսիներին մի քանի անգամ առողջացրել են, բայց այժմ էլ հնարաւորութիւն չը կայ։ Գիւղացիների վերջին յոյսը կառավարութեան նպաստն է, բայց այս էլ ոչ տալիս են և ոչ մերժում, շարունակ ձգձգում են. երեք անգամ աղքատների ցուցակ են պահանջել. ինչպէս լսեցի, գաւառական յանձնաժողովը ամբողջ գաւառի համար ցուցակով պահանջել է 250 հազար փութ նահանգական վարչութիւնից. նրանք յատկացրել են 25 հազար։ Այս րոպէիս նամակ ստացայ հաշտարար միջնորդ պ. Օրլովից, որ ցորենը շուտով կը ստացվի։ «Շուտով մարդ ուղարկիր ամենածայրայեղ աղքատների ցուցակը կազմելու, նպաստի քանակութիւնը կրճատելու, այլապէս նըպաստը իր նշանակութիւնը կորցրած կը լինի»,—ասում է Օրլովը։ Պ. Օրլովը ամբողջ գաւառում մի հատ բարեխիղճ ծառայող է։

Մելքիսեդէկ քահ.

—

Կրասնովոդսկ, 7 մարտի

Մեծ պասի նախընթաց շաբթուն պ. Աբէլեանը իր խմբով մտաւ Անդրկասպեան երկիր, տալու իր յոբելեանական ներկայացումները։

Վստահ ենք, որ անդրկասպեան հայերը իրանց ջերմ մասնակցութեամբ կը յարգեն շնորհալի դերասանի 25-ամեայ բարեխիղճ բեմական գործունէութիւնը ու կը պատւեն կարելոյն չափ լաւ։

Յ. Աբէլեանի խմբի կազմն է.—տ. տ. Փառանձէմ, Արուսեակ, Սարգսեան. պ. պ. Աբէլեան, Յարութիւնեան, Մանուէլեան, Ոսկանեան, Ալլահվէրդեան, Թորոսեան։ Յուշարար՝ Սարգսեան։

Րեպերտուարը. — Շէքսպիր—«Օտէլլօ», Շիլլէր—«Աւազակներ», Իբսէն—«Դոկտոր Շտօկման», Բայէրլէն—«Երեկոյեան Շեփոր», Գուցկով—«Ուրիէլ Ակօստա», Շիրվանզադէ—«Պատւի համար», Աբէլեան—«Նշանվածներ», Ահարոնեան—«Արցունքի հովիտը»։

Սերգէյ Մանուցեան

—

Ղզախ, 17 մարտի

Չորրորդ օրն է, անընդհատ ձիւն է գալիս և դադարելու էլ ոչ մի նշան չը կայ։ Հայ գիւղերի շրջանում նստած ձիւնը դժուարացրել է երթեւեկութիւնը։ Գիւղացու յուսահատութիւնը աննկարագրելի է. ի՞նչ է լինելու սրա վերջը, չը գիտենք։ Խոտ ու յարդից դատարկ մնացած անասունները, որ սկսել էին դաշտ դուրս գալ, նորից մնացին գոմում փակված. սրանց կոտորվելն անխուսափելի է։ Դրանցից ոչնչով բաղդաւոր չեն և մարդիկ. աւելի դառն ճգնաժամ երեւակայել անկարելի է։ Այս տարվայ աշնանացանը նախկին տարիների քառորդից էլ պակաս է. ուտելու հաց չը կայ, ո՞ւր մնաց թէ սերմացու։ Կառավարութեան խոստացված նպաստը ե՞րբ է լինելու՝ որ գարնանացանին վրա հասնի։ Միւս տարվայ մասին լո՜ւրջ, շատ լուրջ պիտի մտածել. գիւղացու գլխում էլ խելք չէ մնացել առօրեայ ապրուստից դէնը մտածելու. բայց նրանց ցաւը մեր ցաւն է, նրանց ապագան մեր հոգսը։

Զաք. ք. Ալբեեան

—

Տող գիւղ, 6 մարտի

Մօտ երկու ամիս է, որ բգացաւ և դիֆտերիտ հիւանդութիւնները ոտք են դրել Տող գիւղում և շրջակայքում։ Տասնեակ երեխաներ զոհ են գնում անխիղճ հիւանդութեանը. արդէն մահվան դէպք է եղել տեղիս ծխական դպրոցում։ Չը կայ մէկը, որ այս չարիքի առաջն առնի. դեռ սա բաւական չէ, գիւղացիներն աշխատում են թագցնել այս հիւանդութիւնները։ Ինչո՞ւ։ Որովհետև ժողովուրդը բժշկի դիմելու փոխարէն օգնութեան է կանչում սովորական «հաքիմբաշիներին», որոնք հիւանդներին ամենահեշտ կերպով ուղարկում են միւս աշխարհ։

Վերջապէս ժամանակ է Տող գիւղում, որ մօտ տասնչորս գիւղերի կենտրոնն է կազմում, բանալ մի ֆէլդշերական բաժանմունք։

Անթև

—

Տաշկենտ, (Տուրքէս. գաւ.) 12 մարտի

«У кого что болитъ, тотъ о томъ и говоритъ»—այսպէս է ասում ռուսաց մի առած։ Մեր հայերիս մէջ այս վերջին տարիներս Խրիմեանի հրատարակած մի կոնդակով ամուսնացողները բժշկական վկայական են ներկայացնում իրանց առողջութեան մասին հոգևոր իշխանութեանը և այս վերջինը իրաւունք է տալիս նրանց պսակվելու։ Հայաբնակ քաղաքներում, որտեղ ապրում են հայ բժիշկներ, ամուսնացողները գլխաւորապէս նրանց են դիմում՝ խնդրելով այդպիսի մի վկայական։ Հայ բժիշկները ծանօթ լինելով Հայրիկի այդ կոնդակի հետ և իմանալով նրա բարձր նշանակութիւնը, վերաբերվում են իրանց դիմողներին շատ ու քիչ լրջօրէն և հարց ու փորձ անելուց ու թեթև զննելուց երիտասարդի առողջութիւնը, դարձնում են գլխաւոր ուշադրութիւնը վեներական ցաւերի վրա, տալով նրան վկայական։ Իսկ այն տեղերում, որտեղ չը կան հայ բժիշկներ, այդ դերը կատարում են այլազգի բժիշկները, և որովհետև նրանցից շատ շատերը չը գիտեն ոչ մի բան այդ հրատարակված կոնդակի մասին, ուստի և իրանց դիմող հայ երիտասարդներին վերաբերվելով աւելի թոյլ, շատ անգամ բաւականանում են նրանով որ վկայական են տալիս թէ տղան վեներական հիւանդութիւններ չունի, թողնելով միւս ներքին հիւանդութիւնները առանց հետազօտելու։ Եւ այսպիսով մի շարք գաղտնի ու անբուժելի հիւանդութիւններ՝ ինչպիսին են „epilepsia", „isteria" և այլ ցաւեր մնում են ամուսնացողի մարմնի մէջ, որոնք երևան են գալիս միայն պսակվելուց յետոյ, անսպասելի կերպով, կնոջ առաջ։

Եթէ մենք հայերս լինէինք այնպիսի մի կուլտուրական ազգ, որ մեզանում ամեն մի ամուսնացող մարդ կարողանար հասկանալ պսակի վսեմ նշանակութիւնը, կարողանար հասկանալ, որ մտնելով ամուսնութեան մէջ՝ իր կեանքը նա ընդմիշտ կապում է մի ուրիշի հետ, դառնալով այս վերջինի անբաժան ընկեր, երբեք չէր թոյլ տայ՝ ինքը հիւանդ լինելով՝ խաբել, անարգել ու հիւանդացնել մի ուրիշ խղճի էլ... Բայց դժբաղդաբար այս չը կայ, և մենք ապրում ենք այժմս այնպիսի մի ժամանակ, որ երիտասարդը դեռ խաղալիք դարձրած խիղճն աղջկանը, ինքը թշուառ լինելով, նրան էլ է թշուառացնում։ Մենք հաւատ ընծայելով վկայականներին՝ աչքներս բաց տալիս ենք մեր աղջիկներին ու քոյրերին նրանց ձեռքը և այդպիսով դժբաղդացնում նրանց անվերջ։ Բայց ի՞նչ կարող էք ասել դուք փեսացուին, երբ նա հիւանդ է դուրս եկել. բաւական է ասել որ նա անազնիւ է, խաբել է, իսկոյն նրա տգէտ բարեկամները, պառաւ «այանները» մի խօսքի տեղ հարիւրն են ասում. նրանք պատասխանում են՝ «ահա դօխտորից վկայագիրը. եթէ մեր տղան հիւանդ լինի հաքիմը նրան թօխտ չի տալ» ևայլն...։ Ինչպէս տեսնում է ընթերցողը, այս տեսակ վկայականների մենք յոյս դըրած խաբէութեան մէջ ենք ընկնում, և խեղճ հայ աղջիկը, որ հիւանդ ամուսնու է արժանացել, պիտի ծնի և բնութեամբ թոյլ ու հիւանդ երեխաներ էլ։ Այսպիսով, այս տեսակ վկայականները չը կարողանալով ծառայել սկզբունքով իրանց իսկական նպատակին, դեռ շարունակում են թիւրիմացութեան մէջ գցել շատ անմեղ զոհերի։ Չարիքը շարունակում է իր աւերիչ գործը, փչացնելով ու դժբաղդացնելով շատ անմեղ հաւատով ու յոյսով լի հայ օրիորդների։ Ամուսնութեան հարցը կեանքի ամենակարևոր հարցերից մէկն է, ուստի և նա արժանի է բազմակողմանի լուրջ դատողութեան հասարակութեան կողմից. եթէ Խրիմեանը եղել է վկայականի նախաձեռնողը, այդ մի խելացի մտածողութիւն է, սակայն նա թողել է այդ գործը թերի և չը մշակված բոլորովին, և դրա համար էլ բժիշկների տուած վկայականները չեն հասնում իրանց ցանկացած նպատակին։ Ես ներկայ նամակովս դարձնում եմ հայ բանիմաց հասարակութեան ուշադրութիւնը այս գործի շուրջը և շատ ցանկանում եմ տեսնել «Մշակի» կամ ուրիշ լրագիրների էջերում յօդուածներ այս հարցի կատարեալ լուծման համար։ Ես յայտնում եմ հետևեալ կարծիքս, որ ամեն անգամ վկայական հարկաւոր եկած ժամանակը անշուշտ ամուսնացողը ըստիպված պիտի լինի հրաւիրել երեք մասնագէտ բժիշկների՝ ներքին, արտաքին և վեներական ցաւերի համար, և, սարքելով консиліумъ, առնել նրանցից վկայական առողջութեան մասին։ Ես կարծում եմ, որ այսպիսով և սրա նման միջոցներով մենք կարող կը լինենք հասնել վերջապէս մեր իսկական նպատակին, և շատերին կը փըրկենք հիւանդութիւնից և թշուառութիւնից։

Ուսանող Յ. Ադամեանց

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

◆ Մարտի 18-ին, կայացաւ Թիֆլիսում կովկասեան կայսերական բժշկական ընկերութեան նիստը բժ. Լունկէվիչի նախագահութեամբ։ Խորհրդի առաջարկութեամբ ընկերութեան պատուաւոր անդամ ընտրվեց միաձայն Կովկասի Փոխարքայ Վօրօնցօվ-Դաշկօվ։ Ապա մի պատգամաւորութիւն ընտրվեց՝ բաղկացած բժիշկներ Լունկէվիչից, Աւթանդիլեանից, Մուխարինսկուց և Ֆիշէրից, կոմսի 50-ամեայ յօբելեանը շնորհաւորելու համար։

◆ Կովկասագիտական բարձր դասընթացքների կողմից Փոխարքային շնորհաւորելու համար ընտրվել է իշխ. Գ. Թումանով։

◆ Այսօր, երեկ. ժամը 9-ին, նշանակված է Թիֆլիսի ժողովարանի անդամների ընդհանուր ժողովը՝ Կովկասի Փոխարքայի յօբելեանին ինչ կերպ մասնակցելու հարցի մասին խորհրդակցելու։

◆ Դպրոցից դուրս կրթութիւն տարածող ընկերութեան վարչութիւնը լիազօրութիւն է տուել Թիֆլիսի քաղաքային վարչութեան անդամ բժ. Ա. Խատիսեանին՝ շնորհաւորելու Կովկասի Փոխարքայի օֆիցերական ծառայութեան 50-ամեակը։

◆ Փօթեան քաղաքային դուման մարտի 14-ի իր նիստում որոշել է Թիֆլիս ուղարկել մի պատգամաւորութիւն, բաղկացած քաղաքագլուխ Միւնարցից, ձայնաւորներ՝ Կելէշովից և Պոնօմարեւից, կոմս Վօրօնցօվ-Դաշկօվի օֆիցերական ծառայութեան 50-ամեակը շնորհաւորելու համար. Փօթիի աղքատ ազգաբնակութիւնից չը վերցնել 500 րուբլի քաղաքային տուրքերը և Եալտինսկի փողոցը վերակոչել Վօրօնցօվսկի։

◆ Վրաց գիւղատնտեսական բանկի վարչութիւնը որոշել է լիակատար կազմով մասնակցել Վօրօնցօվ-Դաշկօվի յօբելեանին։

◆ Մարտի 18-ին, Թիֆլիսի քաղաքային վարչութեան մէջ, Թիֆլիսի ոստիկանապետի ներկայութեամբ, կայացաւ քաղաքային վարչութեան նիստը։ Քննվում էր այն հարցը, թէ կարելի՞ է արդեօք թոյլատրել քաղաքի փողոցներում սրճարաններ բանալ։ Մտքերի փոխանակութիւնից յետոյ որոշվեց թոյլատրել ցանկացողներին բանալ սրճարաններ, միայն պահպանելով քաղաքային վարչութեան մշակած հրահանգները։

◆ Գնդապետ Կրիցկին, ռուս-ճապոնական պատերազմը վերջանալուց յետոյ, Կուբանեան շրջանի ստանիցաներից մինում փորձի համար ցանեց մանջուրական ցորեններից և այլ բոյսերից։ Փորձերը տուեին գեղեցիկ հետևանքներ և այդ ցորենները աւելի լաւ բերք են տալիս, քան Մանջուրիայում։ Ներկայումս այդ ցորեններից բաժանվում է ստանիցաների հասարակութիւններին՝ ցանքսի համար։

◆ Ստացանք Բէշբիից, պ. Ա.-ից 6 րուբլի յօգուտ «Մշակի» այս տարվայ № 35-ի մէջ յիշված Հայկանուշ Աւագեանցի (Բեթղէհէմի փողոց, Մէյդանի պերեւլոկ № 11) ընտանիքի։ Խնդրում ենք նրան գալ և ստանալ։

◆ Որովհետև Թիֆլիսի քաղաքային ապաստանարանում այլ ևս տեղ չկայ մարդու, այդ պատճառով մուրացկանային կայարանը փակված է։

◆ Քութայիսի նահանգապետը դիմել է երկրագործութեան գլխաւոր կառավարչի Կովկասի լիազօրին, խնդրելով այս տարի կաթնատնտեսական ինստրուկտորներ ուղարկել Սվանեթիա, ուր նրանց մեծ պէտքութիւն է զգացվում։

◆ Կովկասեան կայսերական բժշկական ընկերութեան տարեկան հանդիսաւոր ընդհանուր ժողովը վճռված է կայացնել Զատկից յետոյ երկրորդ շաբաթում։

◆ Նորակառուցի Թիֆլիսի թունելը փորել են հարաւային կողմից 45 սաժէն, իսկ հիւսիսային կողմից՝ 21 սաժէն։ Մնում է դեռ փորել 54 սաժէն։

◆ Մարտի 19-ին, Թիֆլիսում, երեկ. ժամը 4-ին, Աւճալեան փողոցում սպանվեց ոստիկանատան թաղական վերակացու Նովգօրօվը։ Զերբակալված են վեց հոգի, որոնցից երկուսը մարդասպաններից են։

◆ Սուխումի գիւղատնտեսական ընկերութիւնը միջնորդութիւն է յարուցել երկրագործութեան գլխաւոր կառավարչի Կովկասի լիազօրի առաջ, որ նպաստ յատկացվի Գուդաութի և Օչեմչիրի գաւառամասերի աբխազ ազգաբնակութեան մէջ գիւղատնտեսութեան, բժշկութեան և առողջապահութեան մասին դասախօսութիւններ կազմակերպելու համար։ Ներկայումս մի շարք ժողովրդական բրօշիւրներ են թարգմանված ռուսերէնից աբխազերէն։ Ընկերութեան կարծիքով, ամառը երբ այդպիսի դասախօսութիւններ լինեն մօգական լապտերներով, ահագին նշանակութիւն կունենայ կիսակիրթ աբխազ ազգաբնակութեան համար։

ՈՍՏԻԿԱՆԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

◆ Մարտի 19-ին երեկ. ժամը 8-ին, թաղական վերակացու Աղաֆօնովը 3 կօզակներով ուղարկվեց Աւճալեան փողոցը № 137 տան մէջ խուզարկութիւն կատարելու համար։ Երբ Աղաֆօնովը կօզակների հետ խուզարկութիւնը կատարելով վերադառնում էր ոստիկանատուն, մի քանի անյայտ անձեր նրա և կօզակների վրա սկսեցին կրակ բանալ, սակայն գնդակները վրիպեցին։ Աղաֆօնովը և կօզակները իրանց հերթին կրակեցին, նոյնպէս անհետևանք։ Հրացանաձգութեան ժամանակ վիրաւորվեց Գօրու գաւառի բնակիչ Եասօն Լօմիձէն։ Վիրաւորվածին ուղարկեցին հիւանդանոց։

◆ Մարտի 19-ին, առ. ժամը 5-ին, Կաւէնէվսկի փողոցում, Կօմենդանտի վարչութեան ադիւտանտ Իսաէվի բնակարանում, վառարանը խիստ վառելուց, հրդեհ ծագեց, որը հանգցրեց հրդեհաշէջների խումբը։ Վնասը հասնում է մօտ 100 րուբլու։

◆ Մարտի 19-ին, Սամօվայա փողոցում, № 8 տանը, Խերսոնեան գնդի պրապօրշչիկ Չեմօտանօվի բնակարանից նրա բացակայութեան ժամանակ անյայտ անձեր կեղծ բանալիով գողացել են 100 րուբլու սպիտակեղէն և կօշիկներ։

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԿԵԱՆՔԻՑ

—

◆ Պետերբուրգում մարտի 17-ին ոստիկանութիւնը կատարել է մօտաւորապէս երկու հարիւր խուզարկութիւններ, որոնց ժամանակ կալանաւորվել են մի քանի հարիւր հոգի, գլխաւորապէս զանազան դըպրոցների ուսանողներ, ուսանողուհիներ և զինուորներ։ Ի միջի այլոց կալանաւորված է սօց.-յեղափոխական կուսակցութեան զինուորական միութիւնը։ («Р.»)

◆ Վտանգաւոր կերպով հիւանդացել է անարխիզմի հռչակաւոր թեօրեթիկ իշխան Պ. Ա. Կրոպոտկինը։ («Кас.»)

◆ Տաժանակիր աշխատանքների դատապարտված և ներկայումս աքսորականների բանտի մէջ պահվող 2-րդ Պետական Դումայի նախկին սօց.-դեմօկրատ պատգամաւորները շղթայակապ են արված։ («Б. В.»)

◆ Գիւղացի պատգամաւորները, ի թիւ

տապէս կեդրոնացուած է Բալքաններուն վրայ՝ որովհետև ամենուն ուշը հոն է դարձուած այժմ։ Բովանդակութեան քիչ մը մօտէն հետևելով, մէկ եզրակացութեան պիտի հասնի ընթերցողը, այն է թէ՝ խմբագրողներուն նպատակն է Անգլիոյ հասարակութեան դիւրաշահ բնազդները շոյել և անոնց մէջ շօվինիզմի կիրքերը արթընցնել։ Ինչպէ՞ս։ Անգլիացիք շատ հպարտ ու սիրահար են իրենց գաղթականութեանց։ Անոնց մէջ կան առաւել քան 100 միլիոն հպատակներ, որոնք մահմեդական են, և եթէ անգլիական կառավարութիւնը նեղէ ու հակառակ երթայ սուլթանին՝ որ իրենց մարգարէին հաւատարիմ հետևորդն է, յայնժամ ատով դէմ կը կենայ նաև իր անմիջական հպատակներուն և անոնց վրէժի ախորժակը կը գրգռէ, որուն վախճանը, անշուշտ, օրին մէկը կըլլայ միահամուռ ապստամբութիւն ընդդէմ մայր-երկրին, այսինքն Մեծն Բրիտանիոյ։ Ցաւալի է, ի հարկէ խմբագիրներուն համար, որ այսպիսի սոփեստութիւններ յառաջ մղելու համար օրուան ուշ ժամուն են հասած, Այն օրերը անցած են։ Սօլզբըրի ինքն էր ըսողը թէ՝ Անգլիա իր ոսկիները սխալ ձիու վրա բարձուց, ուղղելով խօսքը Թիւրքիոյ, և պահպանողական մինիստրնախագահը այնքան ալ մեծ համբաւ չունէր պզտաւական մտքեր փայփայելու մէջ։

Ո՛չ խոշորածաւալ փայլուն թուղթով հանդէսները և ո՛չ ալ վառ գոյներով և բառերով սուլթանի ճաշարանին կամ աղօթարանին նկարագրութիւններն ու լուսանկարները կրնան համակրութիւն շարժել տալ Եըլդըզի փակարանին մէջ սմքած մեծ մարդասպանին վերաբերմամբ։ Որքա՜ն ծիծաղելի կը հնչէ, երբ անօթի վարձկանին մէկը կը յայտարարէ, թէ Գլադստօնի որակած յիշեալ մակդիրը 150 միլիօն մահմեդականութեան սրտին ցաւ է պատճառած և ժամանակ է այդ ցաւը մոռցնել տալ՝ նոր արժանաւոր գործով մը...

Դեռ ևս հայոց մասին բառ մը չկայ։ Մի քանի անգամ միայն նկատումներ եղած են և ամեն անգամուն ալ հայ բառին կցուած է «անիշխանական» խօսքը։ Տարակոյս չունինք, որ աւելին ալ պիտի լսենք հետզհետէ։ Մինչ այն՝ կը սպասենք։ Միայն թող ներեն ինձ ընթերցողները, որ այստեղ բառացի արտատպումներ չըրի այդ հանդէսէն։ Որովհետև, ինչպէս արդէն մի քանի տող կրկնեցի թղթակցութեանս ընթացքին, արժան չէ և ինծի տրամադրուած սիւնակները չարաչար գործածել կը նշանակէ։ Պոլսական թերթերու «շնորհիւ վեհափառ կայսեր ամենուրեք անդորրութիւն և ապահովութիւն կը տիրէ» դարձուածքը ամենքս գիտենք, թէ չոր հեգնութիւն մըն է՝ նոյն գրողին կողմանէ իսկ, բայց ազատ Լօնդօնի ազատ մամուլին մէջ երևցած այս սև բիծը պժգանքի անգամ արժանաւորութիւն չունի։

Ապագային, թերևս, աւելի շահեկան յօդուածներ պարունակելով, գուցէ առիթն ունենամ անդրադառնալու։ Մանաւանդ տարակոյս չկայ, որ հալածական ցեղերու դէմ լարուած այս հանդէսը Բալքաններով չպիտի բաւականանայ ու պիտի զբաղի Հայաստանով ու հայերով։

—

Քանի որ այսքան գրեցի, վերջացնելէ առաջ անցողակի անցնիմ աւելի տգեղ երևոյթի մը վրայ՝ որ երևան եկաւ սոյն հանդէսի հրատարակման առթիւ։

Քանի որ թերթը Լօնդօնի թիւրքական հիւպատոսի անմիջական հովանաւորութիւնը կը վայելէ (գաղտնի, անշուշտ), այդտեղէն ժամանաւոր կամակատար մը գալով տեղւոյս վաճառականներէն մէկ-երկուքին՝ անոնց բարոյական աջակցութիւնը կը խնդրէ, և ասոնք, իրենց հէզ ու հլու հպատակութիւնը ապացուցանելու ճափով իրենց օգոստափառ վեհապետին, հիւպատոսարանի գործակատարին հետ կը մտնեն բոլոր ունևոր և վաճառական հայոց, ու այսօր, թէպէտև ես ամօթ կը զգամ արձանագրելու, Լօնդօնի մէջ չկայ հայ վաճառական մը, որ բաժանորդ չըլլայ այդ հանդէսին, և սա, հանդէսին երևումէն օրեր առաջ։ Ասիկա անհիմն ենթադրութիւն մը չէ. բոլորովին վստահ և աչքով ականատես ենք։ Աւելին կայ։ Այդ commis-voyageur-ներ իւրաքանչիւր կիրակի լրբութիւնը ունին եկեղեցւոյ աթոռներուն վրա նստելով խաչակնքել և աղօթել, ու մեծ պահոց տօնին իրենց պահք պահելու հերոսութիւնով պարծիլ։ Եւ այս թիւրիմացութիւնը առհասարակ վերագրած եմ Լօնդօն թիւրքական մզկիթի մը չգոյութեան։ Կը յուսանք այդ օրն ալ հեռու չէ, երբ առաջին քարերը մեր վաճառականներէն ոմանք պիտի դնեն։

Բայց հիմա նիւթէս չշեղիմ։ Օր մը երկարօրէն կը ծանրանամ մեր Լօնդօնի մեծատուններուն և Ղպարոններուն վրայ։

Մինաս Ցոլակ

որոնց և աջակողմեանները, առաջարկել են Պետական Դումային մի օրինագիծ արքունապատկան, ուդելի, վանքապատկան և մասնաւոր սեփականութեան պատկանող հողերը պարտադիր կերպով յետ գնելու համար: («Р. В.»)

◆ Պետական Դումայի մուսուլմանների ֆրակցիան մահմեդական գիւղացիներից ստացել է համախօսականներ հետեւեալ բովանդակութեամբ. «Մենք լսել ենք, որ Պետական Դումայում պատգամաւոր Չելիշէվը հարց է բարձրացրել արբեցութեան դէմ մաքառման միջոցներ ձեռք առնելու համար: Խորհուրդ ենք տալիս մուսուլմանական ֆրակցիային աջակցել նրան չարիքի դէմ սկսած իր պայքարի համար»: Այդ յայտարարութիւնները կրում են բազմաթիւ ստորագրութիւններ, որոնց մէջ մեծ մասը մուսուլմանուհիներ են: («Р. Ут.»)

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Թիֆլիս, 19 մարտի

Ձեր յարգելի լրագրի երէկվայ №-ում, Մ. Մանուչարեանցի դատաստանական պահանջի առիթով Մարիամեան-Յովսէփեան դըպրոցից, ասված է, որ ես համաձայնվեցի Յովսէփեան դպրոցի փաստաբանը լինել նրա համար, որ հայ իրաւաբանների մէջ ոչ ոք չը գտնվեց, որ յանձն առնէր այդ գործի պաշտպանութիւնը: Այդ առիթով հարկաւոր եմ համարում բացատրել, որ իմ նախորդ երդ.-հաւատարմատարի օգնական Գ. Խատիսովը ոչ թէ այն պատճառով հրաժարվեց գործը վարելուց, որ անկանօն էր համարում այդ գործը, այլ նրա համար, որ զբաղված է Բօրսայի քարտուղարի նոր պաշտօնով: Ես վերցրի այդ գործը ոչ թէ նրա համար, որ բոլոր հայ փաստաբանները հրաժարվեցին այդ գործի պաշտպանութիւնից, որովհետեւ ոչ ոքին առաջարկված էլ չէ եղել նա, որ նրանք հրաժարվէին, այլ ես յանձն առայ այդ գործը կատարելապէս հանգիստ խղճով, որովհետեւ այդ գործի ազգային և կուսակցական տռամադրութիւնները բոլորովին օտար են ինձ համար, վէճը հոգաբարձութեան և ուսուցիչների միջև զուտ իրաւաբանական բնաւորութիւն ունի և ես ոչինչ անարժան բան չեմ գտնում իմ ընթացքի մէջ:

Ես ոչ-կոռրէկտ եմ համարում յօդուածը, մանաւանդ որ նրա ենթադրութիւններն արդարացան, այն է՝ մարտի 17-ին, այսինքն Մ. Մանուչարեանցի դատից մի շաբաթ յետոյ, քննվում էր նոյն դատարանում մի համանման գործ, այն է՝ մի ուրիշ ուսուցչի՝ Ս. Տէր-Գասպարեանի պահանջ էր ներկայացրել նոյն հոգաբարձութիւնից և ես կրկին ասպարէզ եկայ հոգաբարձութեան կողմից և գործը տարայ: Եթէ լօգիկական ճանապարհով ընթանանք, այն ժամանակ մենք պէտք է անարժան համարենք և այն դատարանը, որը համաձայնվեց իմ բոլոր բացատրութիւնների հետ և մերժեց Տէր-Գասպարեանցի պահանջը:

Երդ.-հաւատարմատարի օգնական՝
Բուկշտէյն

ԳԻՒՂԱԿԱՆ ՉԱՐԻՔՆԵՐ
(Նամակ խմբագրութեան)

Մեղրի, 5 մարտի

Ինչ ապօրինութիւններ ասէք, որ օրցերեկով չէ կատարվում գիւղերում, հէնց այն մարդկանց ձեռքով, որոնք, իսկապէս, գիւղական չարիքների առաջն առնողներ պիտի լինէին.—դրանք են՝ տանուտէրը, շինական դատաւորները, քահանան և այլն. բայց այսօր դրանք ներկայացնում են ոչ այլ ինչ, եթէ ոչ գիւղական չարիքներ: Փաստերով խօսենք և իբրև նմուշ մէջ բերենք քահանայի ազդեցութեամբ և խնամիական կապերով շաղկապված Մեղրիի շինական դատաւորների մի դատավարութիւնը: Նախ պատմենք գործի էութիւնը: 1902 թ. ապրիլի 25-ին Վահան քահանան 100 ր. փող է տալիս, իմ միջոցով, իբրև Մեղրիի սպառողների վարիչ անդամի, նոյն ընկերութեան, չեմ կարող՝ յիշել կանխիկ փողով թէ պօստի պօվէստկայով, և ասում է, որ այդ փողը իր մօտ եղող ուսումնարանական գումարիցն է: Եւ որովհետեւ սպառողների ընդհանուր հաշւում չէր կարելի գրել ուսումնարանի անունով, ուստի գրվում է Վ. քահանայի անձնական հաշւում և սպառողներից վերցրած նրա տետրակում: Հաշտարկութեան վէքիլները—պ.պ. Լ. Փարսադանեանց և Գ. Յարութիւնեանց, Վ. քահանայից ուսումնարանական գումարի հաշիւը ստանալիս ստացագիր են տալիս, քահանայի իր թելադրութեամբ, գրված 1903 թ. յունվարի 15-ին, մի առ մի յիշատակելով, թէ այդ գումարից որքան ում մօտ է, որ ամսից և որ թւից, իսկ վերջումն էլ ասված է, որ 100 ր. էլ սպառողների մօտ է՝ առանց ամ և ամսաթիւ գրելու: Վէքիլների սպառողներից պահանջելումն պարզվում է, որ հաշւապահը չիմանալով 100 ր. Վ. քահանայի սպառած ապրանքի դիմաց է հաշւել, հետեւապէս այդ պարտքը մնում է Վ. քահանայի վրա: Վ. քահանան սկսում է լոկ խօսքերով փաստաբանել, որ ինքը 1902 թ. ապրիլի 25-ին, մի ամիս առաջ, 100 ր. է տուել սպառողներին, իմ միջոցով, իսկ ապրիլի 25-ին էլ 100 ր. պօստի պօվէստկայով, էլի իմ միջոցով, իր խանութի պարտքի դիմաց: Միջանկեալ ասեմ, որ ես երբէք գանձապահի պաշտօն չեմ վարել: Սպառողների լիազօրները մի արձանագրութեամբ վերջ են տալիս ասելով՝ որ սպառողների մօտ այդպիսի գումար չը կայ: Այդ գործը յանձնվում է գիւղի ներկայացուցչական ժողովին, որի անդամներից մէկն էլ Վ. քահ. էր: Մեր չարաճճի երիտասարդները պահանջում են նրա ներկայացուցչական անդամութիւնից հեռանալը, քանի որ ժողովրդի և նրա շահերն ու իրաւունքները տարբեր են: Մեր տէր-հայրը զօշաղ է. նա վճռավել չը գրեց. հեռանալով հանդերձ՝ բանը այնպէս է դրսեւորել տալիս, որ այդ գործը յանձնում են շինական դատարանին: Կօմէդիան սկսվում է: Որովհետեւ յօդացուով տկար լինելով՝ դատարան գնալու ընդունակութիւն չունեմ, շինական դատարանի կազմը, դեկտեմբերի 9-ին, ներկայանում է ինձ իմ տանը: Ես մանրամասն բացատրում եմ գործի եղելութիւնը և, տեսնելով նրանց տրամադրութիւնը, խնդրում եմ օրէնքի սահմանից չանցնել—առանց փաստաթղթի 100 ր. վճիռ չը կայացնել: Միւս օրը, ամսի 10-ին, մի ծանուցագրով յայտնում են, որ այդ օրը գործը վճռելու են: Պ. Կ. Շահեանցի միջոցով իմ գրաւոր բացատրութիւնը ուղարկում եմ շինական դատաւորներին՝ խնդրելով, որ վճռելու դէպքում իմ պատճառաբանութիւնները արձանագրեն, իսկ ամբողջ գրութիւնս կցեն գործին: Դատաւորները ստանալով իմ բացատրութիւնը, տատանվում են. այդ օրվայ նիստը փակում են, ասելով Կ. Շահեանցին, որ առ այժմ յետաձգում են:

Ամսի 11-ին, գրաւոր կերպով, դիմում եմ գիւղի բանիմաց դասին՝ բացատրելով գործի էութիւնը և դատաւորների տրամադրութիւնը: Երբ պ. Կ. Շահեանցը իմ դիմումը ներկայացնում է պ. տանուտէրին, որը Վ. ք. փեսան է և նրա աջ կուռը, նա ասում է, որ այդ գործը այդ օրը, 11-ին, վճռված է, և սպառնալով ասում է. «Թող Վարդանեանցը 100 ր. պատրաստի, ուրիշ ոչինչ»: Իմ բացատրութիւնում դատաւորներին խնդրել էի, որ այդ դատը վարեն իմ տանը իմ ներկայութեամբ և վերջում ասել էի, եթէ ապօրէնի կերպով այդ գործը վճռելու լինեն, ես ստիպված կը լինեմ բողոքելու, թէ օրէնքի առաջ և թէ լրագրութեան միջոցով: Շինական դատաւորները, այդ բոլորը առ ոչինչ համարելով, իրանց եալանչի-փահլըվան և հնարագէտ գրագրով, ապօրէն գործին օրինաւորութիւն տալու համար՝ գործը ձեւակերպում են այսպէս. պահանջ է սկսում տիրացու պ. Դ. Փարսադանեանցը՝ 100 ր. չինելով 95 ր., որպէս զի դատաւորների իրաւասութիւնից չանցնի, Վ. ք. երկու վկաներ է կանգնեցնում՝ իր նոր խնամի և իմ հակառակորդ Յ. Յարութիւնեանցին և խնամու խնամի Տ. Հայրապետեանցին. թէ ինչ են վկայել դրանք, չը գիտեմ: Վ. քահանայի խնամին է և դատաւորներից ազդեցիկը—Գ. Յարութիւնեանցը: Վճռի մէջ ոչ թէ իմ պատճառաբանութիւնները չեն մտցնում, այլ սուտ տեղից աւելացնում են, որ իբր ես ասել եմ, որ այդ 100 ր. ստացել եմ, բայց ինչ-որ առանձին հաշիւ կայ իմ և Վ. քահանայի մէջ: Եւ գործին աւելի էֆէկտ ասենք թէ ոյժ տալու համար, աւելացնում են, որ Վարդանեանցը վատ վարքի տէր մարդ է և հասարակական հաշիւների մէջ մի շարք ապօրինութիւններ է կատարել:

Դրա մասին մի ուրիշ անգամ:

Ե. Վարդանեան

ԳԻՏՈՒԹ., ԳՐԱԿԱՆ. ԳԵՂԱՐ.

ՄԱՔՍ ՎԻԼՀԵԼՄ ՎՈՒՆԴ

Ըստ Վունդի, փիլիսոփայութիւնը մի այնպիսի գիտութիւն չէ, որը բաւականանայ մարդկային իմացութեան մի տեսակով. այդպիսի մի կոչում ունեն միայն մասնագիտութիւնները, որոնք վերցնում են ողջ իրականութեան մի փոքրիկ մասը, օր. բուսաբանութիւնը, կենդանաբանութիւնը, կենդանիների կեանքի ուսումնասիրութիւնը, կամ հոգեբանութիւնը, հոգեկան կեանքի նկարագիրն ու բացատրութիւնը, որոնցից ամեն մէկը իր նիւթը ոբոշակի զատում է միւս գիտութիւններից. և այսպէս՝ ստանում ենք բազմաթիւ մասնագիտութիւններ. սակայն այդ զատումները արհեստական են, յարմարեցված մարդկային մտքի էկօնօմիային. բնութեան մէջ այդ երեւոյթները իրար մէջ են անցնում և մի ամբողջութիւն կազմում: Փիլիսոփայութիւնը այն միակ գիտութիւնն է, որը դուրս է այդ մասնակի, բաժանական բնոյթից. նա աշխատում է բոլոր գիտութիւնների եզրակացութիւնները ի մի հաւաքել մի սիստեմի մէջ, և մասնակի գիտութիւնների ձգտումն էլ հէնց այդ է, որ ամբողջանան մի վերին գիտութեան մէջ: Մարդկային գիտակցութեան մէջ ես այդ պահանջը հիմնաւորված է. մեր գիտակցութեան մէջ մի ուժեղ ձգտումն կայ դէպի միութիւնը, տարբերագոյն իմացութիւնների միամփոփումը, և փիլիսոփայութիւնը է մի օբիեկտիվացում մեր մէջ ապրող այդ զօրեղ ձգտման*): Ահա այս կոչումն է տալիս փիլիսոփայութեանը Վունդը Լայպցիգում 1875 թ. արտասանած իր անդրանիկ դասախօսութեան մէջ: Այժմ զարմանալի չի թուալ, թէ ինչու Վունդը աշխատանքի այնքան լայն պլան է վերցնում. դա բնական հետեւանք էր փիլիսոփայութեանը տուած կոչման գաղափարի. նա պէտք է իր գիտական աշխատանքի ընթացքում, այդ մեծ խնդիրը իրականօրէն լուծէր և կամ պէտք է խոստովանէր, որ այդ իր ուժերից վեր է և կամ ժամանակի գիտական մշակումները դեռ այդպիսի մեծ սիստեմի հիմքեր ծառայելու հասունացած չեն: Սակայն ներկայ գիտութիւնը բաղդաւոր լինել կարող է, որ Վունդը իսկապէս հէնց այդ պրօբլեմի լուծման համար էր ծնված, քանի որ այդ տաղօրինակ մարդու մէջ ոյժերի արտասովոր կիրարկումներ են ամբարված, այնպէս որ նա կարող է տարօրինակ լայն պլանով աշխատել: Այս ձևի տիպեր փիլիսոփայութեան պատմութիւնը շատ քիչ ունի: Փիլիսոփայութիւնը արդէն 2600 տարվայ պատմութիւն ունի, եթէ այդ յունական փիլիսոփայութեան սկզբնաւորութիւնից հաշւենք, ինչպէս ընդհանրապէս ընդունված է. այդ երկարաձիգ դարերի ընթացքում մեծ մասամբ երկու յայտնի հանճարներ են ծնվել, որոնք միանգամայն իրանց բընոյթով նմանվում են Վունդին. դրանք են Արիստոտէլ և Լայբնից. գուցէ Սպենսերին ես այս շարքի մէջ վերցնելը սխալ չը լինէր: Այս հանճարների համար իբրև ընդհանուր յատկանիշ կարելի է ընդունել, որ նրանք ասել կարող էին. չը կայ մեր ժամանակում մի գիտութիւն, որը մեր իմացութեան սահմաններից դուրս լինի: Սրանով ասել չէինք ցանկանայ, ի հարկէ, թէ սրանք են պատմութեան մէջ յայտնի դարձած միակ մեծ հանճարները, որոնց հետ համեմատվել չեն կարող միւս մեծութիւնները. այլ ցանկանում էինք միայն մեծութեան տեսակը բնորոշել: Կարծում ենք, կարելի է փիլիսոփայական մտածողներին երկու մեծ բնորոշիչ գրուպպաների բաժանել. առաջին տեսակին են պատկանում սիստեմատիկ և դանդաղօրէն դէպի սիստեմը ձգտող մտածողները, այնպիսիները, որոնք փիլիսոփայութեան սիստեմը կառուցելու համար դուրս են գալիս մասնաւոր գիտութիւններից, փորձերից և հետազօտութիւններից. նրանք իրողութիւններից, իմացութեան զանազանագոյն տեսակների յարաբերութիւններից և կապակցութիւններից բարձրանում են քայլ առ քայլ, բանական, սառն և հանգիստ մտածման միջոցով դէպի մեծ սիստեմը և այդ սիստեմին տալիս են բազմաթիւ օբեկտիվ հիմքեր՝ հանած այլեւայլ գիտութիւններից. կամ եթէ ընդհանուր պրինցիպները արդէն պատրաստի են, այդ բարձրութիւնից նոյն աստիճանաւորումներով իջնում են դէպի մասնաւորը և առանձինը. այսպիսի մտածողների թւին են պատկանում, ինչպէս յիշեցինք, Արիստոտէլ, Վունդ և ուրիշները: Կան և մի այլ տիպի մտածողներ, որոնք առանձին սէր չունեն մասնաւորից, փորձերից և մասնագիտութիւններից դանդաղօրէն փիլիսոփայական շէնք կառուցանելու ձևին, որոնց մօտ այդ շէնքը ծնում է ինտուիտիվ կերպով, ուժեղ թափով, ներքին անհատական, մեծ և փիլիսոփայական ոգևորութեան միջոցով. այդպիսի տիպեր են օրինակ Պլատոնը, Շօպենհաուէրը, Նիտցշէն եայլք. այս խնդիրը պարզելու համար հարկաւոր է միայն մի փոքր կարդալ Վունդից, Շօպենհաուէրից և կամ Պլատոնից. նոյնիսկ փոքր պատրաստութիւնն անգամ բաւական է այդ տիպերի էական տարբերութիւնները նկատելու համար:

(Կը շարունակվի)

*) Այս խնդրին կը դառնանք մի այլ յօդուածով «Ի՞նչ է փիլիսոփայութիւնը» վերնագրով:

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ՀԵՌԱԳՐ. ԳՈՐԾԱԿԱԼ.

Ներքին

19 մարտի

ՕԴԵՍՍԱ: Մի խումբ զրահաւորներ, որոնք իրանց անուանում էին անիշխանական-կօմունիստներ, խաբեբայութեամբ բռնեցին հարուստ-տոնմասեան երկաթուղիների վաճառականական գործակալի գիմնազիստ որդուն և նրան ազատելու համար փրկանք պահանջեցին 10,000 րուբլի: Մի ամբողջ օր գիմնազիստին գերութեան մէջ պահելով և և հօրից ստանալով 1000 րուբլի, զրահաւորները արձակեցին նրան և անյայտացան:

ՍԱՐԱՏՈՎ: Բոխչեւօ կայարանում ճանապարհորդական գնացքը ընդհարվեց երկու շոգեմեքենաների հետ, որոնք վարժութիւններ էին անում: Ջարդվեցին երեք շոգեմեքենաներ և երկու վագոն: 17 հոգի աւել կամ պակաս ջարդուածքներ ստացան:

ՀԵԼՍԻՆԳՖՕՐՍ: Օրվայ խօսակցութիւնը սէյմի վերջին նիստն է: Ջախաւոր թերթերի մեծ մասը կշտամբում է սօցիալիստներին քաղաքական անյուսութեան մէջ, մեղադրում է ստարօֆիններին ձայնատուութիւնից հրաժարվելու համար: Երկիւղ է կրում, թէ մի գուցէ Ռուսաստանի հասարակական կարծիքը այնպէս ընդունէ, թէ Ֆինլանդիայի ամբողջ ազգաբնակութիւնը բաժանում է սօցիալիստների հայեացքները. քանի որ ազգաբնակութեան ահագին մեծամասնութիւնը հեռու է միանգամայն նրանցից:

Լրագիրների պաշտօնական հրատարակութիւնները հաղորդում են, որ սենատի տնտեսական վարչութիւնը վճռել է հրաժարական տալ:

20 մարտի

ԿՈՐՕՏՕՅԱԿ: Եարլօշնօյ գիւղում գտնվեց յեղափոխական կոմիտէի բաժանմունքը: Գրաւված են բոլոր թղթերը և կնիքը. ձերբակալված են մի քանի գիւղացիներ և գիւղի ուսուցիչը:

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ: Պետական Դումայի 47 գիւղացի անդամներ նախագահին մի օրինագիծ ներկայացրին, որ Դումայի անդամներին ամառային արձակուրդի ժամանակ էլ արվի օրաթոշակը:

Նախահաշւի մասնաժողովը, շարունակելով քննել երկաթուղիների երկամի նախագիծը, անհրաժեշտ գտաւ պետական երկաթուղիները բարելաւելու և ուժեղացնելու համար որոշած գումարը կրճատել 6,493,730 րուբլով:

Արտաքին

19 մարտի

ԼՕՆԴՕՆ: «Դէյլի-Նիւս»-ին հաղորդում են Վաշինգտոնից. «Արտաքին գործերի մինիստրութիւնը վճռել է Գիլլին Բեռլինի ամերիկական դեսպան չը նշանակել: Հաւանօրէն այնտեղ կը փոխադրվի Հռոմի ամերիկական դեսպան Գրիսկօմը:

ՎԱՇԻՆԳՏՕՆ: Ռուզվելտը և Վաշինգտոնի գերմանական դեսպան՝ Բեռլինի դեսպանը Գիլլին փոխարինելու առիթով իրար մէջ գրութիւններ փոխանակեցին: Գրութիւններ մէջ մատնանշվում են Գիլլի աչքի ընկնող յատկութիւնները, թէ նա է ամենայարմար անձը՝ այդ վերին աստիճանի կարևոր ու պատասխանատու պաշտօնը գրաւելու համար: Կարծում են, որ Գիլլը Տօուէրին կը փոխարինէ մայիս ամսին:

ՄԱԴՐԻԴ: Ռուսաց դեսպան Կասինին շնորհված է Կարլոս III-ի շքանշանի մեծ խաչը:

ԲՐԻՒՍՍԵԼ: Մեծ պետութիւնների ներկայացուցիչները, որոնք մասնակցեցին միջազգային շաքարի կոնվենցիային, մարտի 18-ին վաւերացրին նոր համաձայնութիւններ, որոնց համաձայն միջազգային շաքարի կոնվենցիայի գործողութիւնը երկարում է մինչև 1913 թ. սեպտեմբերի 1-ը:

20 մարտի

ՎԻԵՆՆԱ: Նախահաշւի մասնաժողովում, Բօհեմիայի լեզուների առիթով վիճաբանութիւններ ծագեցին: Մինիստր-նախագահ Բէկ հետեւեալ յայտարարութիւնը արեց. «Բօհեմիայի դատարաններում գործածվող լեզուների հարցի անորոշ դրութիւնը կրկին մնում է այնպէս ոչ միայն երկու քաղաքական կուսակցութիւնների համար. նա վըտանգ է սպառնում արդարադատութեան պրեստիժին: Առհասարակ կառավարութիւնը, համոզված՝ որ լեզուների հարցը վերջ ի վերջոյ լուծում կը ստանայ օրէնսդրական կարգաւորութեամբ, մի օրինագիծ է մշակել լեզուների մասին և իր բոլոր ջանքերը լարել է՝ նախագիծը գործադրելու մասին հող պատրաստելու համար: Դրա համար ամենից առաջ անհրաժեշտ է շահագրգռված կողմերի համար պահպանել status quo. Բէկը դիմեց բոլոր կուսակցութիւններին, խնդրելով պաշտպանել կառավարութեան ջանքերը, և համոզմունք յայտնեց, որ եթէ բոլորը իրաւունքի և արդարութեան զգացմունքներով համակվեն, կաջողվի լուծել այդ լուրջ և դժուար հարցը:

ՀՌՕՄ: Վախճանվեց ստատս-սեկրետար խակական պալատական խորհրդական Վլանգալին:

Խմբագիր՝ ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Յ. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ
Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

ԱՆԴՐԿՈՎԿ. ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՆԵՐԻ ՁՄԵՌԱՅԻՆ ԵՐԹԵՒԵԿՈՒԹԻՒՆ
(Նշանակված են Թիֆլիսի ժամերով)

Թիֆլիսից Բագու		Բագուից Թիֆլիս	
Արագ. գիշ.	12 ժ. 28 ր.	Արագ. երեկ.	5 ժ. 02 ր.
Պօստ. երեկ.	9 ժ. 41 ր.	Պօստ. ցեր.	12 ժ. 21 ր.
Մարդ. առաւ.	7 ժ. 53 ր.	Մարդ. առաւ.	4 ժ. 58 ր.
Թիֆլիսից Բաթում		**Բաթումից Թիֆլիս**	
Մարդ. առաւ.	10 ժ. 58 ր.	Մարդ. առաւ.	10 ժ. 38 ր.
Պօստ. առաւ.	9 ժ. 15 ր.	Պօստ. առաւ.	6 ժ. 49 ր.
Մարդ. երեկ.	11 ժ. 22 ր.	Մարդ. երեկ.	5 ժ. 46 ր.
Թիֆլիսից Երեւան		**Երեւանից Թիֆլիս**	
Պօստ. գիշ.	1 ժ. 8 ր.	Պօստ. ցերեկ.	1 ժ. 18 ր.
Մ.-ապր. ցեր.	3 ժ. 16 ր.	Մ.-ապր. ա.գ.	12 ժ. 52 ր.
Կարսից. Ալեքսան.		**Ալեքսանդր. Կարս**	
Պօստ. երեկ.	5 ժ. 48 ր.	Պօստ. ցերեկ.	12 ժ. 23 ր.
*)Մ.-ապր. առ.	5 ժ. 25 ր.	*)Մ.-ապր. գիշ.	3 ժ. 09 ր.
Թիֆլիսից Ջուլֆա		**Ջուլֆայից Թիֆլիս**	
Պօստ. գիշ.	1 ժ. 08 ր.	Պօստ. գիշ.	6 ժ. 48 ր.
Մ.-ապր. ցեր.	3 ժ. 16 ր.	Մ.-ապր. ցեր.	6 ժ. 54 ր.

*) Այս գնացքները երթեւեկում են միայն պէտք եղած ժամանակ:

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ
ԲԺԻՇԿԱՊԵՏ Բ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ

Հիմնված 1880 թ.
(Կուկիա, Վօրօնցօվի արձանի հանդէպ)
Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից

ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ

Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վիրաբուժութեան և վեներական (սիֆիլիս) հ.:
Կ. Մ. ՉԻԿՕՎԱՆԻ—$9^1/_2$—10 ժ. աչքի, ներքին և նեարդային:
ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ Ե. Կ. ԽՕԴՆԵՎԱ—$9^1/_2$—2 ժ. ատամի հիւ.
Զ. Ի. ԲԱԲԱՆԱՍԵԱՆՑ—10—11 ժ. մանկաբարձութեան, կանանց և երեխայոց հ.:
Մ. Գ. ԱԻԵՏԻՍԵԱՆ—11—12 ժ. մորթու, վեներակ., վիրաբուժութեան և միզասեռ.
Ա. Մ. ՓՕՒՂԻՆՕՎ—12—1 ժ. ներքին և երեխայոց ծաղկահատ.:
Կ. Ի. ԳԶԵԼԻԵՎ—12—1 ժ. ականջի, քթի և կոկորդի:
Ա. Գ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆՑ—1—$1^1/_2$ ժ. ներքին և երեխայոց հ.:
Կին-ԲԺԻՇԿ Ա. Ի. ՇՉԵՐԲԻՆԱ—$1^1/_2$—2 ժ. մանկաբարձութեան:
Գ. Ց. ԳՈՒՐԳԷՆՕՎ—11—12 ժ. կանանց և մանկաբարձութեան:

ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ

Ա. Ց. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ—6—7 ժ. վիրաբուժ., վեներական, միզասեռ և մորթու հ.

Վճարը 50 կ.: Չքաւորները ձրի: Համախորհրդի (կօնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին:

Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝
Բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան

ԲԺԻՇԿ
Ա. Մխիթարեանց

Ընդունում է հիւանդներին. մասնագիտութիւն՝ սիֆիլիս, միզային, վեներական և մորթու հիւանդութիւններ. առաւօտեան 12—2 ժ., երեկ. 5—7 ժ., Սօլօլակ, Բեհբութեան փողոց № 33.

(ա. օ.) 100—18

ՀՐԱՒԷՐ

Կաթուղիկէ ս. Աստուածածին (Մէյդանի ս. Գէորգ) եկեղեցու ծխականները հրաւիրվում են

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ,

որ կայանալու է կիրակի, մարտի 23-ին, առաւօտեան 11 ժամին:

Զբաղմունքի առարկաներն են.
1) 1906 և 1907 թ. հաշիւ.
2) 1908 թ. նախահաշիւ.
3) Հոգաբարձական կազմի ընտրութիւն.
4) Ընթացիկ հարցեր:

(ու. շ.) 2—1

Կենտրոնական Գրավաճառանոցը
ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ

Սրանով պատիւ ունի յայտարարելու ի գիտութիւն իր յարգելի յաճախորդների, որ գրատունը կը վերսկսի իր գործունէութիւնը ամենակարճ ժամանակամիջոցում:

(ու. կ.) 2—1

Աէզօնի նորութիւն
ՏԻԿԻՆՆԵՐԻՆ ԵՒ ՕՐԻՈՐԴՆԵՐԻՆ
ՀՐԱՇԱԼԻ ԸՆԾԱՅ

Միայն 2 ր. 35 կ., ճանապարհածախսի հետ միասին, ուղարկվում է վերադիր վճարով կովկասեան գօտի, ամբողջովին «Кавказъ» իսկական մակադիր արծաթից, քանդակված կովկասեան սիրուն էմալով, որ կոճկվում է փոքրիկ խէնջալով և կարված է արծաթէ կամ ոսկէջրած միջուրայով: Պարիզեան վերջին մօդայի նորութիւն: 1 հատը—2 րուբ. 35 կ., 3 հատը—6 ր., 6 հատը—10 րուբլի: Տղամարդկանց նոյնպիսի կովկասեան կաշուէ գօտիները նոյն գներով:

Պատուէրներն ուղարկել Մ. Ա. Կազլուբօկ գործարանը, Վարշավա, Կարմէլիցկայա, № 9.

(6,21,5) (8739) 3—2

Զգուշացէք կեղծումներից

ՀԱՋՈՎ ՏԱՌԱՊՈՂՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ
„ԼԵԼԻԿԱ“

գործարանի մալց-էկստրակտը և լեդենցները.
Վարշավա, Զէլնայա փող., № 21.
Գոյութիւն ունի 1884 թւից:
Վաճառվում են դեղատներում և դեղատան պահեստներում:

10—8

Типографія „Экономія“ Авана Мугдусіанопова съ С-ми. Большая Ванкская, д. Семинаріи № 3.